

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

Fakulta humanitních studií

Institut mezioborových studií Brno

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Brno 2010

Bc. Radka Vavřinová

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

Fakulta humanitních studií

Institut mezioborových studií Brno

Svobodné matky – fenomén současné společnosti

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce:

JUDr. Miroslava Kejdová, CSc.

Vypracovala:

Bc. Radka Vavřinová

Brno 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Svobodné matky – fenomén současné společnosti“ zpracovala samostatně a použila jen literaturu uvedenou v seznamu.

Elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné.

Nová Ves 22.03.2010

.....

Bc. Radka Vavřinová

Poděkování

Ráda bych vyjádřila své poděkování paní JUDr. Miroslavě Kejdové, CSc. za odborné vedení práce, pomoc a čas, kterou mi poskytla při zpracování mé diplomové práce.

Také bych chtěla poděkovat své mamince za morální podporu a pomoc v době mého studia, které si nesmírně vážím.

Bc. Radka Vavřinová

OBSAH

Úvod	2
1. Společenský pohled na současnou rodinu	3
1.1 Tradiční rodina	5
1.2 Nesezdaná soužití	7
1.3 Neúplná rodina	9
1.4 Dílčí závěr	11
2. Svobodné matky	13
2.1 Typy svobodných matek	15
2.2 Otcovství a výživné	17
2.3 Problémy svobodných matek	19
2.4 Dílčí závěr	21
3. Pomoc ze strany státu	23
3.1 Dávky státní sociální podpory	24
3.2 Matky a zákoník práce	28
3.3 Státní instituce a jejich pomoc	29
3.4 Dílčí závěr	31
4. Zkoumání konkrétních případů svobodných matek	33
4.1 Výběr respondentek	34
4.2 Základní charakteristika výběrového vzorku svobodných matek	38
4.3 Popis jednotlivých případů svobodných matek	43
4.4 Vyhodnocení případů svobodných matek	63
Závěr	67
Resumé	68
Anotace	69
Literatura a prameny	70

Úvod

S tématem svobodných matek se v dnešní době setkáváme velice často. Tento pojem nezní jako nadávka, ale bohužel se s touto nepřízní osudu setkává v posledních letech mnohem více žen. V dnešní době jsou svobodné matky fenoménem současné společnosti. Jelikož se jich v mém okolí pohybuje spousta a tyto ženy se staly „modernou“ dnešní společnosti, vybrala jsem si toto téma, abych poukázala na to, že tyto ženy nejsou jako každá jiná matka. Musejí zastoupit při výchově dětí i roli otce. Byl to právě osud, který přichystal těmto ženám takovou nepřízeň? Či jsou to samy ženy, které se rozhodly být svobodné?

Přístup ke svobodným matkám se zdá být lepší než tomu bylo dříve. Nejsou již odsuzovány za to, že si buď dobrovolně zvolily tuto formu rodinného uspořádání, či tomu byly donuceny z jiných okolností. Každá žena je individuální osobností a s touto životní dráhou svobodné matky se vyrovnává jiným způsobem. Je to skupina matek velice různorodá a domnívám se, že zkoumání této skupiny je velice náročné, ač přínosné.

Téma „svobodné matky“ je různě pojímáno, a proto nebude hlavním cílem hluboké pátrání po vzniku tohoto fenoménu. I když se práce bude samozřejmě dotýkat všech oblastí, jako je tradiční rodina či nesezdaná soužití.

Práce by měla poskytnout pohled laické veřejnosti na svobodné matky a jejich možné pochopení, co je vede k jejich rozhodnutí. Měla by být přínosem pro ty, kteří si tuto problematiku chtějí přiblížit a zároveň také pro ženy, které se v této situaci vyskytly.

Cílem práce bude zjištění, jakým způsobem se staly tyto ženy svobodnými (zda to byla jejich volba), jak přijaly tuto roli, zda uvádějí otce svých dětí a jak tuto situaci zvládají.

Ke zpracování diplomové práce byla zvolena metoda analýzy dostupných právních předpisů a literatury. Byly použity shromážděné poznatky získané z konkrétních případů svobodných matek. Na základě těchto informací byla provedena analýza.

1. Společenský pohled na současnou rodinu

Úvodní část této práce bude spojena s kapitolou rodiny, neboť od ní se vše odvíjí. Současnou rodinu vidím jako neúplnou a nukleární (rodina složená z muže, ženy a jejich dětí sdílejících společné bydliště)¹. Vysvětluje to v posledních letech zvýšení rozvodovosti, nesezdaných soužití, narození mimomanželských dětí a počet svobodných a osamělých matek. Dále je také nutno připomenout, výskyt zneužívaných a týraných dětí.

Mladá generace rezignuje uzavírat manželství. Jaké rozhodnutí je k tomu vede? Vidí v instituci manželství určité zklamání? Jak uvádí řada našich autorů, tak je patrné, že současná rodina prochází krizí a je jen na každém jednotlivci jak se k tomu postaví a bude bojovat za záchranu klasické rodiny. Jak tedy vypadá současná rodina?

Dle B. Krause je současná rodina poznamenána řadou důležitých momentů a skutečností.

1. **Množství funkcí rodiny převzaly jiné sociální instituce**
2. **Oblast zakládání rodiny ztrácí svoji ritualizovanou podobu**
3. **Snižuje se stabilita rodiny**
4. **Mění se celková struktura rodiny**
5. **Rozvoj zaznamenává antikoncepce a plánované rodičovství**
6. **Prodlužuje se délka života a tím i trvání rodiny po odchodu dětí**
7. **K proměnám dochází v organizaci rodinného cyklu**
8. **Zvyšují se nároky na čas rodičů strávený v pracovním procesu**
9. **Přibývá dvoukariérových manželství²**

Spoustu důležitých funkcí rodiny převzaly např. v ekonomické oblasti sociální instituce (stát). Tím chtějí zabránit závislosti rodiny ohledně finanční podpory od příbuzných. Jsou jim poskytovány sociální dávky či možnost daňového zvýhodnění na dítě. Vstupem do manželství získává člověk novou jedinečnou roli, ve které se lze uplatnit ve společnosti. V dřívějších dobách vedly ke svazku manželskému dva kroky

¹ SINGLY, F. *Sociologie současné rodiny*. s. 11

² Kraus, B., Poláčková, V. et al. *Člověk-prostředí-výchova K otázkám sociální pedagogiky*, s. 83-84

a to zasnuby a posléze samotné uzavření manželství. Snoubenci si slibovali věrnost a vyjadřovali si tím touhu po společném životě.

Proč v současné době žijí lidé pouze na „psí knížku“? Tito lidé se zřejmě bojí závazku a manželství je pro ně pouze formalita, kterou nepodstupují. V případě neshod nemají problémy s rozvody. Celkově se mění stabilita a struktura rodiny. Dochází k vyšší rozvodovosti a narůstá počtu osamělých matek. Také rozvoj plánovaného rodičovství se v posledních letech velice rozmáhá. Již samotné zavedení antikoncepce a informovanost o její bezpečnosti a neškodnosti zaujaly své pravé místo. Plánované rodičovství se stalo součástí našeho životního stylu. Jsou to právě ženy, které si plánují počet svých dětí a čas svého porodu.

Současná doba nás dohnala k tomu, že dáváme přednost své pohodlnosti před narozením a výchovou dítěte. Mnoho lidí dává přednost pracovnímu vytížení a kariérnímu růstu před výchovou svých dětí a mnohdy je zaplňují i jinými přednostmi jako je např. chov domácích mazlíčků. Je to velice smutné a zavádějící. Copak rodina nezná své poslání?

Dle Matouška O. je *„Současná rodina rodinou zaměstnané ženy. Zaměstnání ženy je pro většinu rodin stále ještě ekonomickou nutností, ... Žena je u nás přetížena souběžnými požadavky práce a domácnosti. Je v rodině častěji nespokojena než muž a častěji také dává podnět k rozvodu.“*³

Většina rodin u nás je závislá na dvou platech. Bohužel pro ženu, která se chce po návratu z mateřské dovolené uplatnit na trhu práce, je dítě tzv. překážkou. Již tomu není tak, že muž je živitel rodiny a žena se stará o domácí krb. Jsou to právě i muži, kteří by se měli zapojit v péči o dítě a domácnost. Pravým povoláním rodičů je však povinnost vychovávat své děti a naučit je lásce a porozumění.

„V běžném povědomí dnešního člověka vystupuje rodina jako společně žijící malá skupina lidí spojená pokrevními svazky a úzkými citovými vazbami. Rodina se však v průběhu dějin vyvíjela a s ní se měnilo i postavení jejích jednotlivých členů. Rodinu

---

³ Matoušek, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*, s. 35

současnosti je možno považovat za institucionalizovaný sociální útvar nejméně tří osob, mezi nimiž existují rodičovské, příbuzenské nebo manželské vazby.“⁴

I přes všechny známky zůstává rodina stále zásadní sociální institucí a důležitým článkem v životě společnosti.⁵

Bylo by na místě udělat vše pro to, aby naše děti byly obklopeny láskou a tu rozdávaly dál. Vždyť to, co pro rodinu uděláme, děláme zároveň i pro naši společnost, ve které žijeme. Bohužel se rodina nenachází na takovém místě, na kterém by měla být. Uvědomme si, že je jen na nás, jak se k tomu postavíme a přispějeme k jejímu lepšímu chodu.

Výrok dle Singly, který uvádí, že „šťastná rodina je dnes méně přitažlivým ideálem“ je poněkud diskutabilní.⁶

1.1 Tradiční rodina

Tato kapitola nebude pátrat příliš v historii, jak vznikla tradiční rodina, ale bude se snažit spíše povrchně objasnit tento pojem. Co si představit pod pojmem „tradiční rodina“? Do mysli se nám vkrádá máma, táta, babička, dědeček a nejméně tři děti, kteří spolu žijí ve společné domácnosti. Samozřejmostí je, že hlavou rodiny je muž a žena se stará o rodinný krb. Jakýmsi pravidlem bylo, že nejdříve pár vstoupil do svazku manželského a posléze byla založena rodina. Nestávalo se jako nyní, že páry žily v nesezdaném soužití a již měly po boku potomka.

Dle Možného se instituce rodiny od konce první světové války podstatně změnila a mění se ve svých nejzákladnějších charakteristikách. Jedná se o změny, které mají hluboké kořeny a právě v druhé polovině dvacátého století se zviditelnily.

---

⁴ Kraus, B., Poláčková, V. et al. *Člověk-prostředí-výchova K otázkám sociální pedagogiky*, s.78

⁵ JANIŠ, K., SVATOŠ, T. *Rodina a otázky s ní související*, s. 45

⁶ SINGLY, F. *Sociologie současné rodiny*, s. 91

Jedná se zejména o tyto:

- „Tradiční rodina přispívala ke stabilitě společnosti i tím, že výběr manželského partnera nebyl v rukou těch, kdož zakládali rodiny v novém pokolení, nýbrž byl v rukou jejich rodičů.
- Křesťanství pojímalo manželství jako instituci, která je těmi, kdož byli jednou sezdáni, nezrušitelná. Za trvalost rodiny ručila náboženská víra svou nejvyšší autoritou: Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj.
- Prohlubující se dělba práce a rozvoj speciálních institucí vyvlastnily rodině řadu jejích tradičních funkcí. Nejprve došlo k odluce bydliště a pracoviště a rodině se vzdálil námezdně zaměstnaný muž.
- Rodině zůstal konzum, zábava a citové bezpečí, z čehož jen v tom posledním je ještě nenahraditelná.
- Děti se rodilo hodně, a i když jejich výsledný počet v rodině snižovala vysoká úmrtnost, péče o ně dokázala naplnit život muže i ženy.
- Změnila se i povaha práce, která je stále více manipulací se symboly než s předměty a nevyžaduje tedy fyzickou zdatnost.
- Od konce padesátých let ženy hromadně opouštějí domácnost a profesní kariéra se pro ně stává stejně důležitou jako pro muže. Několik let věnovaných mateřství se mění z celoživotního údělu ve významnou, ale v prodlužujícím se životě už jen poměrně krátkou epizodu.“⁷

V tradiční rodině spolu zůstávali manželé až do smrti. Byla to pouze přetvářka, že si pár rozuměl nebo vedli vnitřní boj a snažili se nedat okolí na vědomí, že jim vztah nefunguje? Rozvod byl v dřívějších dobách něčím potupným a pohoršujícím. Ano, tradiční rodina byla lepším modelem, než je ta současná. Lidé se více sdružovali, drželi při sobě a byli si oporou. Manželé měli jistě stejné problémy, jako mají současná manželství, jen je pouze neventilovali na povrch.

---

⁷ MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*, s. 21-22

Je to stále opakující se věta, že nejlepší výchovou pro dítě je vyrůstat v úplné rodině. Bohužel, jak již uvádějí statistiky, téměř 50%⁸ uzavřených manželství končí rozvodem, což je alarmující. Jsme schopni ještě zachránit klasické uspořádání rodiny?

1.2 Nesezdaná soužití

Nesezdaná soužití se stala v posledních letech společně se svobodnými matkami určitým fenoménem společnosti. Jaký je rozdíl mezi manželstvím a nesezdaným soužitím? Lidé žijí v představách, že když si vezmou svého partnera, tak je to spojení na celý život. Jsou to opět jen vžité mýty? Pokud budeme mít partnera rádi, tak nemáme ještě zcela ve všem vyhráno. Nesezdané soužití možno definovat jako stav, kdy spolu partneři žijí, sdílejí domácnost a hradí společně náklady. Na druhou stranu však určitým způsobem „parazitují“ na dávkách sociálního zabezpečení (pokud žena zatajuje, že žije s otcem dítěte).

Zákon o rodině č. 94/1963 Sb. definuje manželství jako trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem. Uzavírá se svobodným a úplným souhlasným prohlášením muže a ženy o tom, že spolu vstupují do manželství. Dále říká, že rodičovská zodpovědnost náleží oběma rodičům a ti mají být svým osobním životem a chováním příkladem svým dětem.

Dle Možného se nesezdané soužití od počátku devadesátých let začíná měnit. Je chápáno vesměs jako „manželství na zkoušku“. Toto průměrné soužití trvalo nejčastěji rok a téměř vždy vedlo ke sňatku. Právě manželství má u Čechů ještě poměrně vysoký status a je tomu právě mladá generace, která pokládá život v manželství za nejsprávnější formu rodinného uspořádání.⁹

Druhý názor, který slyšíme ve společnosti je, že se jedná o žití na „psí knížku“. Tyto pojmy jsou opravdu velice výstižné a již samy nám dávají představu o tomto uspořádání. Mají tito lidé, kteří si zvolí tuto formu uspořádání stejné závazky jako v manželství? Pokud vychovávají dítě, tak je samozřejmostí jej vychovávat a povinnosti

⁸ <http://notes2.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost> (ze dne 5.11.2009)

⁹ MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*, s. 262-263

vůči němu jsou stejné. I když muž a žena neuzavřeli manželství, pořád jsou oba rodiči dítěte.

Zamysleme se nad otázkou, proč párům vyhovuje nesezdané soužití. Názor ženy (28 let, dvě děti), která žije v tomto soužití, zněl následovně: „*Nepotřebuji schválení úřadem nebo požehnání v kostele. Manželství mi prostě spokojený vztah nezaručí.*“ Na otázku, zda jsou na tom finančně lépe, odpověděla: „*Nedostáváme víc peněz – to je nesmysl. Sociálka zjišťuje, jestli se mnou partner bydlí nebo ne a kolik přispívá na domácnost.*“ Ani rozdílná příjmení nejsou pro tyto osoby překážkou.

Narůstá počet těchto soužití z určité pohodlnosti? Spousta těchto lidí si vždy najde výmluvu, proč nejít do svazku manželského. Je to zřejmě jejich pohodlnost, nechťejí obíhat úřady a řešit problémy s tím spojené. Ale vždyť je to tak jednoduché - jít na úřad a domluvit si termín svatby. Postačí nám pouze dva svědci a zhruba po měsíci si vyzvednout občanský průkaz. Ten, kdo chce výmluvu, si ji vždy najde a bude si stát za svým názorem. Pokud žijí tito lidé spořádaným životem a tento způsob uspořádání jim vyhovuje, proč je tedy nutit do svazku manželského? Je to jejich volba a jejich život. Vztah je záležitostí dvou lidí a je jen na nich, zda jim vydrží a to v jakékoliv formě uspořádání. Pokud si lidé slibovali věrnost před Bohem či úřady a mysleli to vážně, proč se tedy tak rapidně zvyšuje počet rozvodů?

Jednou z výhod nesezdaného soužití je vyhnutí se případnému rozvodovému řízení, které je v mnoha případech stresujícím faktorem. Pokud by v tomto soužití nastala potřeba partnerů se rozejít, je to pro ně zpravidla snadnější. Většina takto žijících párů zastává názor, že ke šťastnému a spokojenému soužití není potřeba oddací list. U těchto soužití mají partneři pocit, že jejich vztah je volnější a nejsou ničím vázání. Bohužel ani s dokladem nemají svůj protějšek jistý, což dokládá vysoká rozvodovost.

Trendem současné doby je, že páry spolu žijí „na hromádce“ a předpokládá se, že se jednoho dne vezmou. Je smutné, když jeden z páru bude mít představu tohoto uspořádání po celý život a druhý bude mít představu o manželství. Kdo v tomto případě ustoupí? Pravděpodobně to bude ten citově zranitelnější.

„...neexistuje univerzálně platný vzorec, podle kterého by se volba mezi manželstvím a nesezdaným soužitím řídila.“¹⁰

1.3 Neúplná rodina

Není již žádnou výjimkou, že se setkáváme v posledních letech s rodinou, kde v čele stojí pouze žena či muž s alespoň jedním dítětem. Tyto rodiny jsou vystavovány sociálnímu tlaku ze strany společnosti. Jejich odlišení však spočívá v příčině vzniku.

Můžeme rozlišit různé způsoby vzniku této rodiny:

- Úplná rodina **vůbec nevznikne** (svobodná matka zůstane sama s dítětem)
- Úplná rodina **přestane plnit svoji funkci** (výkon trestu, vojenská služba)
- Úplná rodina **zanikne následkem smrti** jednoho z rodičů¹¹

Mezi další způsob vzniku patří, mimo jiné, i **rozvod**. V rozvodovosti se řadíme mezi čelní místa v evropských zemích.

Neúplné rodiny existovaly i v minulosti a jejich hlavní příčinou, dle Vobecké, bylo ovdovění.¹²

Početní stav neúplných rodin je zjišťován ve sčítání lidu. Dle Vobecké rozdělujeme rodinné domácnosti na:

- **„Úplné** – jsou-li partneři sezdáni, nebo žijí-li ve faktickém manželství jako druh a družka a mají-li společné trvalé bydliště, mohou žít s dětmi nebo bez dětí
- **Neúplné** – má-li v bytě trvalé bydliště pouze jeden z rodičů a žije-li alespoň s jedním dítětem“

„Tato definice rodinné domácnosti je užívána od sčítání lidu 1961. Od roku 1970 do sčítání 1991 včetně se mezi rodinné domácnosti počítali také prarodiče s vnoučaty. Ve sčítání 2001 již tato úprava neplatila“. Závislým dítětem byla míněna osoba, která

¹⁰ HAMPLOVÁ, D., et al. *České ženy: vzdělání, partnerství, reprodukce a rodina*, s. 19

¹¹ ŠTASTNÁ, A. *Neúplné rodiny v České republice a ve vybraných evropských zemích*, s. 12

¹² HAMPLOVÁ, D., et al. *Životní cyklus sociologické a demografické perspektivy*, s. 195

žije společně s rodiči a nemá svoji vlastní domácnost. Tyto děti se nerozlišovaly dle věku. „V uplynulých čtyřiceti letech docházelo ve vývoji neúplných rodin k postupným strukturálním i početním změnám. Šlo především o nárůst počtu neúplných rodin vzniklých rozvedením a zvyšováním absolutního počtu neúplných rodin i jejich relativního zastoupení mezi rodinami se závislými dětmi“.¹³

Struktura rodin se závislými dětmi podle počtu dětí v %¹⁴

	1970		1980		1991		2001	
Rodiny	Úplné	Neúplné	Úplné	Neúplné	Úplné	Neúplné	Úplné	Neúplné
Počet závislých dětí								
1	47,5	70,9	36,9	65,5	40,5	65,3	43,4	64,6
2	39,6	22,8	49,1	28,3	48,1	28,9	47,4	29,8
3+	12,8	6,3	14,0	6,2	11,4	5,8	9,2	5,6
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Při pohledu na strukturu rodin v roce 1970 nedošlo k žádným větším změnám oproti roku 2001. V neúplných rodinách žilo v roce 2001 s jedním dítětem 64,6 %, se dvěma 29,8 % a se třemi a více dětmi 5,6 %. Naopak v roce 1970 byl počet rodin s jedním dítětem v neúplných rodinách o 6,3 % vyšší než v roce 2001. V porovnání roku 2001 s rokem 1980 se zvýšil počet rodin s jedním dítětem v úplných rodinách o 6,5 %.

„Struktura neúplných rodin podle rodinného stavu osoby v čele neúplné rodiny odráží charakteristický jev českého rodinného chování, kterým je vysoká rozvodovost již od padesátých let 20. století!“. Nejčastěji jsou v čele těchto rodin rozvedení muži a ženy (viz. tabulka níže). Vobecká také poukazuje na svobodné matky s dětmi bez partnera jako na příjmově nejslabší skupinu v neúplných rodinách.

¹³ HAMPLOVÁ, D., et al. *Životní cyklus sociologické a demografické perspektivy*, s. 191-192

¹⁴ tamtéž, s. 194

Neúplné rodiny se závislými dětmi dle pohlaví a rodinného stavu přednosta rodiny,

v %¹⁵

	1970	1980	1991	2001
Ženy				
Svobodné	9,5	7,4	9,1	16,1
Vdané	24,3	24,7	22,6	26,1
Ovdovělé	26,2	21,5	15,5	7,5
Rozvedené	40,0	46,3	52,7	49,4
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0
Muži				
Svobodní	3,8	2,5	5,5	6,3
Ženatí	27,6	37,7	31,8	28,5
Ovdovělí	40,1	30,5	22,8	12,4
Rozvedení	28,6	29,2	39,5	51,8
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0

Také sociální a ekonomická situace má velký vliv na funkci těchto rodin. Snižuje jejich životní úroveň a tyto rodiny jsou převážně závislé na pomoci svých blízkých či na podpoře státu formou sociálních dávek. Zřejmě v nejhorší situaci se nachází samotný rodič s dítětem. Domnívám se však, že ten žije, ve většině případů, v domácnosti se svými rodiči, kteří mu jsou nápomocní. To vše se odráží i na majetkových poměrech a vybavení domácnosti. Tuto skutečnost však nelze prokázat.

Sobotková však uvádí, že „na rozdíl od tradičních, veřejností zastávaných názorů ukazují nejnovější studie, že i rodiny s jedním rodičem mohou dosáhnout kvalitního přizpůsobení a životní spokojenosti.“¹⁶

1.4 Dílčí závěr

Instituce rodina se mění ve svých nejzákladnějších charakteristikách. V posledních letech však prochází značnou krizí. To vysvětluje zvyšující se počet nesezdaných soužití, rozvodů, mimomanželských dětí a v neposlední řadě také svobodných matek.

¹⁵ HAMPLOVÁ, D., et al. *Životní cyklus sociologické a demografické perspektivy*, s. 194-196

¹⁶ SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*, s. 172

V tradiční rodině spolu žili manželé zpravidla až do smrti. Lze tedy konstatovat, že nejlepší výchovou pro dítě, je vyrůstat v úplné rodině, která se stává základem každé společnosti.

Současná generace rezignuje uzavírat manželství a není již žádnou výjimkou, že partneři žijí v nesezdaném soužití, tzv. na „psí knížku“ či na „zkoušku“.

V posledních letech se setkáváme také s rodinou, kde v čele stojí pouze žena či muž s alespoň jedním dítětem. Tyto rodiny jsou vystavovány sociálnímu tlaku ze strany společnosti. Jejich odlišení však spočívá v příčině vzniku. Neúplné rodiny existovaly i v minulosti a hlavním důvodem bylo ovdovění.

2. Svobodné matky

Samotný pojem svobodné matky v zákoně nenajdeme. V případě nahlédnutí do Zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, jsme informováni pouze o určení otcovství, které zde hraje podstatnou roli a týká se těchto žen.

Nejdříve by bylo na místě objasnit pojem svobodné matky, který se často zaměňuje s pojmem osamělé matky. Je to totéž?

Svobodnou matku lze definovat jako ženu, která žije sama s dítětem a partner ji opustil již během těhotenství nebo po porodu.

Často slýcháme a také zákony upřednostňují, že tento pojem je nahrazován slovem „neprovdaná“ matka.

Naopak mezi osamělé matky můžeme zařadit ty, které pečují o dítě bez partnera z jiných důvodů (ovdovění, rozvod). Záleží na jednotlivcích, jak si tyto pojmy spojí či považují osamělou matku za svobodnou. V tomto však spatřuji podstatný rozdíl, a proto se bude práce zabývat svobodnými matkami, které žijí a pečují o dítě samy bez partnera. Samozřejmě, že žena žijící s mužem v nesezdaném soužití je též svobodná matka, ale tím by se zasahovalo do jiného tématu.

Zvolily si ženy „být svobodné“ samy? Či k tomuto rozhodnutí byly donuceny okolnostmi? Tyto matky ví, před samotným porodem, že na něj budou samy. V každém případě se musejí smířit s tím, že s veškerými povinnostmi se budou muset samy psychicky vyrovnat. Na druhou stranu to pro ně bude vyžadovat určité úsilí zvládnout tuto roli, kterou si zvolily, či jim byla dána. Nepochybuji však o tom, že by tyto ženy nevyužily pomoc své rodiny, jak už v případě finanční či jiné podpory (hlídání dětí).

Po narození dítěte se těmto matkám změní život takřka „od základů“. Spousta z nich si začne pokládat různé typy otázek: „*Budu to vše finančně zvládat?*“, „*Zaopatřím své dítě?*“, „*Najdu někoho na hlídání?*“ a další. Většina z nich jistě využívá pomoc od státu ve formě sociálních dávek. Státní sociální podpora (dále jen

SSP) je jim nápomocna a měla by jim říct, na které formy dávek mají či nemají nárok. Matky by se na ni měly proto obracet. Není samozřejmostí, že matky určí otce svých dětí. Pokud tomu však je, tak jsou otcové povinni dle zákona přispívat finančně na dítě. Sociálním dávkám a otcovstvím budou věnovány další kapitoly.

Předkládám některé výroky žen, kterých jsem se zeptala, co je napadne, když se řekne svobodná matka:

- *„No, tak první co mě napadne je to, že chlap tu matku ze zbabělosti opustil, protože se lekl závazku na celý život.“ (Michaela)*
- *„Starost a bída.“ (Petra)*
- *„Strašně moc práce, nemít čas sama na sebe a zjistit, že chlapi jsou úplně k ničemu. Bez babičky nebo kamarádek jsi namydlená jak blesk.“ (Jarka)*
- *„No, kdybych měla těhotenství bez rizika, tak bych dělala, dokud to půjde, pak bych porodila. Měsíc, dva bych s ním byla doma a pak bych mazala rychle do práce. Jako svobodné, zadlužené matce by mi totiž nic jiného nezbylo a musela bych si přivydělávat. Alimony bych nedostávala, protože otce bych nepřiznala.“ (Jarka)*
- *„Hodně těžký život.“ (Lenka)*
- *„Nedovedu si představit, že bych na vše měla být sama. Bez pomoci babičky a dědečka by to snad ani nešlo.“ (Zdena)*
- *„Je hezké být svobodnou matkou, když chlapa nepotřebuješ a nechceš, máš na kontě tučnou sumu, která se dále měsíčně rozrůstá o tučný příjem, a neřešíš, za co koupíš plíny, co dáš do pusy a kde seženeš na nájem.“ (Iva)*

A tak bychom mohli pokračovat. Pohledů je spousta, ale ten, který si prožije každá svobodná matka, je jedinečný. Názory mužů a žen na toto téma se mohou v patričních mezích rozcházet. Již zde je patrné, že svobodné matky se bez pomoci jiné osoby těžko obejdou. Je před nimi těžké období a jeho následky si uvědomují již na počátku své mateřské role. Tato role je vystavuje mimo jiné sociálnímu tlaku. V minulosti byly odsuzovány za svoji volbu a také za to, že dětem zkomplikovaly jejich radostné dětství. Je to od nich sobecké být svobodnou matkou?

Být svobodnou matkou zcela jistě vyžaduje v dnešní době spoustu kuráže. Z tohoto hlediska se z nich stávají ženy s přehledem, které se dokážou postarat jak o sebe, tak o dítě. Jsou silné a chodí s tzv. „vztyčenou hlavou“.

2.1 Typy svobodných matek

Dle výzkumného šetření Sociální a ekonomické podmínky mateřství (SEPM) lze neprovdané matky rozlišit do tří skupin na základě podobnosti důvodů, proč nevstoupily do manželství:

1. „Nedobrovolně svobodné“ matky

- nesouhlas partnera
- nejistý vztah s otcem dítěte (neukončené předchozí manželství)
- bez partnera

„...důvody týkající se zvažování výhod a nevýhod manželství a postoje k instituci manželství hrály pro nedobrovolně svobodné matky menší roli než pro ostatní skupiny neprovdaných matek. Významnou charakteristikou této skupiny neprovdaných matek je, že odmítaly, že by manželství představovalo zbytečnou instituci. Nesouhlasily ani s tím, že je výhodné být neprovdanou matkou.“

2. Liberální svobodné matky

- manželství je zbytečná formalita
- založení rodiny mimo manželství spojovaly s postojem, že manželství není důležité
- nejistota vývoje partnerského vztahu s otcem dítěte

Dále bylo zjištěno, že většina těchto matek žije v době narození svého dítěte s otcem v nesezdaném soužití.

3. Pragmatické svobodné matky

- nejistota ohledně budoucnosti vztahu
- manželství je zbytečná instituce, která nepřináší žádné výhody
- být neprovdanou matkou je finančně výhodnější
- manželství znamená ztrátu svobody a nezávislosti
- svatba je příliš nákladná¹⁷

Stejně jako u liberálních matek považují manželství za zbytečnou instituci a formalitu. Nejsou mu nakloněny.

Nejdůležitější důvod, proč se před narozením prvního dítěte neprovdala

Skupina 1 „nedobrovolně“ svobodné matky	Skupina 2 liberální svobodné matky	Skupina 3 pragmatické svobodné matky	Celkem neprovdané matky
sňatek odmítal partner (58 %)	sňatek je formalita (23 %)	nejistá budoucnost vztahu (29 %)	sňatek odmítal partner (26 %)
nejistá budoucnost vztahu (17 %)	nechtěla se vdávat těhotná (17 %)	sňatek odmítal partner (19 %)	nejistá budoucnost vztahu (21 %)
partner byl ženatý (14 %)	nejistá budoucnost vztahu (15 %)	manželství nepřináší žádné výhody (15 %)	sňatek je formalita (12 %)

Tabulka udává tři nejčastěji uváděné nejdůležitější důvody. Hodnota v závorce ukazuje podíl žen, který tento důvod zvolily jako nejdůležitější.¹⁸

Z výše uvedených důvodů, proč se před narozením dítěte matka neprovdala je patrné, že hlavní příčinou bylo odmítnutí sňatku ze strany partnera. Dále se matky obávají nejisté budoucnosti, kterou jim nelze zaručit. Bojí se tito partneři závazku, a proto odmítají sňatek? Chtějí si žít na volné noze? Jak k tomu posléze přijde dítě?

Jak uvedla Hamplová, tak „mimo manželství se v Česku rodí asi třetina dětí. Nejvíce potomků se rodí za svobodna ženám mladším, se základním vzděláním a

¹⁷ HAMPLOVÁ, D., et al. *Děti na psí knížku?*, s. 62-65

¹⁸ tamtéž, s. 66

*v regionech s vysokou nezaměstnaností. Bez sňatku si první dítě pořizuje pouze pětina vysokoškolaček, z žen se základním vzděláním má se stejnou situací zkušenost 80 procent. Svobodné vysokoškolačky mají oproti jiným skupinám navíc vyšší šanci, že se po porodu vdají.*¹⁹

Dle Matějčka by mladí lidé měli „do svého očekávání od života pojmout, započítat, zabudovat požadavek, aby měli děti, které chtějí mít, s tím, s kým je chtějí mít, a v době, která je pro ně příhodná. Na své děti by měli být vnitřně připraveni!“²⁰

2.2 Otcovství a výživné

Určení otcovství je řešeno v Zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině v hlavě třetí. Jak vystihují staré výroky, tak matka je vždy jistá a otec nejistý. Zákon zde stanoví určitá pravidla otcovství.

V případě svobodných matek nahlédneme do § 52, kde se za otce považuje muž, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením obou rodičů, kteří učinili souhlas o této skutečnosti před příslušným matričním úřadem či soudem a jméno otce bylo zapsáno do rodného listu. Pokud jeden z rodičů nedosáhl věku 18 let, musí tento souhlas učinit také před soudem.

§ 61 říká, že: „Muž, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením rodičů, může je před soudem popřít, jen je-li vyloučeno, že by mohl být otcem dítěte a dokud neuplyne šest měsíců ode dne, kdy bylo takto otcovství určeno.“

Zákon také nezapomněl na umělé oplodnění ženy z asistované reprodukce. Za otce je v tomto případě považován muž, který dal souhlas k umělému oplodnění ženy.

Na místní matrice byly zjištěny potřebné informace, které se týkají určení otcovství a doložení příslušných dokladů při narození dítěte nebo před narozením. Pokud se svobodná matka rozhodne uvést otce svého dítěte do rodného listu, je potřeba při nástupu do porodnice doložit následující doklady:

¹⁹ <http://bleskove.centrum.cz/celebrity/clanek.phtml?id=581428> (ze dne 15.2.2010)

²⁰ MATĚJČEK, Z., *Co děti nejvíc potřebují*, s. 17

- **Prohlášení o jméně dítěte** – je poskytnuto matkám v těhotenské poradně či na matrice. Zde oba rodiče dítěte vyplní příjmení a doklad musí být podepsán oběma. Vyskytují se také případy, že jeden z rodičů tento doklad nepodepíše. V tomto případě bude před příjmením dítěte uvedeno v matrice „neurčeno“.
- **Doklad o určení otcovství** – je podepsán souhlasným prohlášením obou rodičů na matrice, kde je příjmení již určeno dopředu.
- **Občanský průkaz**

Tyto doklady posléze předá porodnice příslušné matrice. Na základě těchto dokladů bude dítě zapsáno do matriky a bude mu přiděleno rodné číslo a vydán rodný list. Volbou ženy také je, že neuvede otce dítěte do rodného listu. Nechce-li ho uvádět, postačí, je-li Prohlášení o jméně dítěte podepsáno pouze matkou.

Jaké příspěvky může žádat svobodná matka po otci svého dítěte? V § 95 Zákona o rodině se dozvíme, že tato matka má nárok na příspěvky ve formě:

- úhrady výživy po dobu dvou let
- úhrady nákladů spojených s těhotenstvím a slehnutím

Toto právo žádat úhradu nákladů je promlčeno do tří let ode dne slehnutí.

V případě výživného na dítě byly vybrány podstatné body, které se objevují v Zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině, hlava 6:

- Výživné nelze přiznat, pokud by to bylo v rozporu s dobrými mravy.
- Výživné je třeba platit v pravidelných dávkách.
- Právo na výživné se nepromlčuje (lze přiznat i 3 roky zpětně na nezletilé dítě od zahájení soudního řízení).
- Kdo splnil za jiného vyživovací povinnost, je oprávněn po něm požadovat úhradu plnění.

Rodiče by se měli na výživném dohodnout a v případě, že tomu tak nebude, rozhodne o jejich vyživovací povinnosti soud. Jestliže je otec výdělečně činný, tak je možné provést odvod výživného ve formě srážek ze mzdy u zaměstnavatele. Pokud tomu je jinak, může se matka obrátit na soud s návrhem na výkon rozhodnutí, který bude posléze vyřešen formou exekuce.

Dle poznání z praxe se vyskytují případy, kdy se otec dítěte brání vyživovací povinnosti. Domnívá se, že když přispěje ve formě jiné než peněžní, že je „záplata“ zalepena a matka tento dluh odpustí. Bohužel, tomu tak není a jako výživné je považována pouze finanční částka, kterou jak bylo uvedeno výše, mohou ženy požadovat zpětně 3 roky. Mnohdy si tito otcové pořídí další děti a snaží se dokázat svému okolí, že jsou vzornými otci. Realita je však jiná.

Nelze se divit rozhodnutí, že v některých případech nechťejí matky určit otce svých dětí. Otec se zalekl závazku vychovávat dítě a žít s jeho matkou. Řeší v tomto případě ženy otázku, jak tuto situaci finančně zvládnou? Zřejmě si neuvědomují si, že toto rozhodnutí zanechá následky na jejich spokojeném životě a jejich dítě bude vyrůstat bez otce.

2.3 Problémy svobodných matek

Nepřítomnost otce v rodině není problémem samotných žen, ale i jejich dětí. Problémy, se kterými se setkávají, je mnoho. Uveďme alespoň některé:

- **výchovné problémy** – jsou spojeny především s nepřítomností otce. Matky jsou časově zaneprázdněny a to hlavně z finančních důvodů, kdy tráví převážnou dobu v zaměstnání.

Dítě v dnešní době vyžaduje vysoké finanční prostředky a je velmi náročné. Nemělo by se dítěti dovolit, aby se nudilo, a proto je nutné jej zapojovat do běžných aktivit spojených s domácností a vytvořit mu pravidelný režim.

Pokud dojde k selhání dítěte ve škole, je to obvykle matka, která je obviňována za výchovu.

- **ekonomické problémy** – negativně hodnoceny snad u všech svobodných matek. Ženy, které neuvedou otce svých dětí do rodného listu, se musí smířit se skutečností, že toto rozhodnutí je připravilo o alimenty na dítě.

Žena, která má více než jedno dítě a platí nájem a další výdaje s tím spojené, nemá v dnešní době šanci „na přežití“ bez další pomoci. Bylo by vhodné zvolit pro tuto skupinu žen cílené dávky a možnost hlídání dětí.

Bylo by žádoucí, zavést zpět (do menších měst) předškolní zařízení (jesličky), které jsou určeny pro děti od 12 měsíců. V současné době nemají tyto matky možnost umístit své děti do zařízení k tomu určeným. Jsou nuceny zůstat s dítětem po celou dobu své mateřské dovolené. Cílem těchto zařízení je vytvořit dětem takové prostředí, ve kterém se budou cítit přirozeně svému prostředí a budou se zdokonalovat ve svých dovednostech.

Matky si mohou v době, kdy pobírají rodičovský příspěvek přivydělat, ale toto vše se odvíjí od zajištěného hlídání pro své dítě. Pokud tomu tak není, jsou ženy finančně závislé jak na státu, tak i na svých rodičích či otci dítěte (pokud je uveden). Dávkám, které pobírají matky na mateřské dovolené, bude věnována jiná kapitola.

- **psychické problémy** – je velice individuální jak se žena srovná s rolí svobodné matky a výchovou svého dítěte. Všechny denní starosti a problémy spojené s výchovou se podepisují na její psychice.

Tyto ženy často podléhají depresím. Nebezpečným pro ně je období po porodu (šestinedělí). Toto období lze v této fázi označit za „nejnáročnější“, kdy se tělo matky musí dostat do normálního stavu jako před těhotenstvím. V této době by měly matky začít pečovat o své děti, ale jsou velice vyčerpané a prochází mnoha změnami. Potřebují psychickou podporu partnera a právě u žen, které ji postrádají, je riziko vzniku poporodních depresí vyšší.

Ženy, které jsou sociálně izolovány, a není jim poskytnuta opora, mohou v krajních případech ublížit nejen sobě, ale i dítěti.

- **sociální problémy** – do této kategorie lze zahrnout problémy, které jsou spojeny s jednáním na úřadech a navazování nových vztahů. Matky, které jsou na vše samy a nemají hlídání, nejsou schopny být časově flexibilní dle potřeb úřadu a musí se ohlížet na dítě. V mnohých případech nejsou ani schopny se zeptat, na jaké dávky mají nárok. Je bohužel velice smutné, že na některých úřadech pracovníce sociálního oddělení neupozorní matky na možnost (jednorázových) dávek, o které by mohly požádat. Tyto ženy mají problémy s navazováním vztahů a jsou v jistém směru izolované.

Problémy, se kterými svobodné matky žijí, je celá řada. Např. hlídání dětí, zdravotní problémy, hledání zaměstnání, vzdělávání. Můžeme sem zařadit i situaci, kdy si matky chtějí najít volný čas pro sebe.

„Dokud vozíme dítě v kočárku, myslíme především na to, aby bylo zdravé, dobře prospívalo, radostně se chovalo, zkrátka abychom z něho mohli mít ve všem všudy radost.“²¹

2.4 Dílčí závěr

Být svobodnou matkou není v dnešní době nic neobvyklého. Tyto matky byly odkázány na výchovu dítěte samy bez partnera. V mnohých případech se však neobejdou bez pomoci své rodiny, bez které by svoji situaci těžce zvládaly.

Svobodné matky lze rozdělit na tři typy a to na nedobrovolně svobodné, liberální a pragmatické matky.

Svobodnou matkou se může stát žena z mnoha důvodů. Manželství pokládají za zbytečnou formalitu, znamená pro ně ztrátu svobody a nezávislosti. Dalším důvodem je nejistota partnerského vztahu nebo chybějící partner. Některé z nich považují být neprovdanou matkou za finančně výhodné.

---

²¹ MATĚJČEK, Z., *Po dobrém, nebo po zlém?*, s. 15

Mnohé z nich však svého partnera neuvedou jako otce do rodného listu dítěte. Tímto jsou ochuzeny o finanční jistotu ve formě alimentů a v neposlední řadě dítě přichází o otce.

Svobodné matky jsou obklopeny mnoha problémy, které se snaží řešit a zvládat. Jedním z nich jsou ekonomické problémy, psychické, sociální. Je jen na nich jak se dokážou se svojí situací smířit a žít s ní.

3. Pomoc ze strany státu

V této části jsou uvedeny některé body ze samotné Listiny základních práv a svobod²², kde je patrné a nutné dodržovat následující:

Hlava čtvrtá

Hospodářská, sociální a kulturní práva

Článek 32

- (1) Rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena.*
- (2) Ženě v těhotenství je zaručena zvláštní péče, ochrana v pracovních vztazích a odpovídající pracovní podmínky.*
- (3) Děti narozené v manželství i mimo ně mají stejná práva.*
- (4) Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona.*
- (5) Rodiče, kteří pečují o děti, mají právo na pomoc státu.*

Konkrétní pomoc matkám ze strany státu je poskytována formou sociálních dávek a také státními institucemi, které jí jsou ze zákona povinni poskytovat. Proto se budou další kapitoly zabývat prostudováním Zákona o sociálním zabezpečení a Zákoníku práce.

V říjnu r. 2009 se projednával návrh zákona ohledně vyplácení výživného státem za rodiče, kteří tuto povinnost neplní. „*Hlavním bodem návrhu zákona vnímám aspekt náhradního výživného. Je to položka, která má pomoci matkám samoživitelkám a hlavně dětem ve finančním zabezpečení a pokud stát není schopen zajistit legislativní potrestání neplatičů, musí finance dodat sám,*“ dodala Anna Čurdová (předkladatelka návrhu). Dále podotýká, že „v řadě zemí Evropy takovýto podobný systém existuje a nikdo ho

---

²² <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html> (ze dne 20.11.2009)

nezpochybňuje, není to snaha omezit soudy, ale chránit děti.“ Vláda s tímto návrhem však nesouhlasila.²³

3.1 Dávky státní sociální podpory

Pokud nahlédneme do zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, naskytne se nám v části třetí výčet dávek, které jsou poskytovány. Zejména také těch, které se týkají samotných matek všeobecně. Jedná se o tyto:

- přídavek na dítě
- sociální příplatek
- příspěvek na bydlení
- rodičovský příspěvek
- dávky pěstounské péče
- porodné
- pohřebné

Po prostudování jednotlivých pasáží, které se vztahují k danému tématu, bylo stanoveno následující shrnutí:

Přídavek na dítě § 17-19

Je jednou z dlouhodobě poskytovaných dávek rodinám s dětmi. Nárok na ni mají rodiny s dětmi, jestliže jejich příjem nepřevyšuje 2,4 násobku životního minima. Tento přídavek je poskytován ve třech výších podle věku dítěte a to:

1. do 6 let	500 Kč
2. od 6 let do 15 let	610 Kč
3. od 15 let do 26 let	700 Kč

Tyto přídatky se poskytují osobě, která má dítě v péči a poslední dávka je poskytnuta dnem, kdy dítě dovrší zletilosti. Po této době se dávky vyplácí zletilému

---

²³ <http://www.mediafax.cz/domaci/2943765-Alimenty-za-neplaticiho-rodice-by-mohl-platit-stat> (ze dne 12.12.2009)

nezaopatřenému dítěti. Za nezaopatřené dítě je považováno dítě do skončení povinné školní docházky, také dítě zdravotně postižené a dítě, které se připravuje na budoucí povolání, nejdéle však do 26 let věku dítěte.

Sociální příplatek § 20-23

Tyto dávky pomáhají rodinám s nízkými příjmy krýt jejich náklady, které jsou spojeny se zabezpečením jejich životních potřeb. Nárok na sociální příplatek má rodič, který pečuje alespoň o jedno nezaopatřené dítě. Dále je zde brán zřetel na stanovenou hranici příjmů v rodině, která musí být nižší než dvojnásobek životního minima. Pokud je zvýšen příjem v rodině, tak se automaticky tyto dávky postupně snižují. Sociální příplatek je zvýšen za předpokladu, že je dítě dlouhodobě těžce zdravotně postižené nebo dlouhodobě nemocné. Dětem, které se narodily současně, a to v době do tří let jejich věku a také rodinám, kde dítě studuje v denním studiu na střední či vysoké škole ve formě prezenčního studia. Zákon nezapomněl ani na osamělého rodiče.

Příspěvek na bydlení § 24-28

Nárok na tento příspěvek má vlastník či nájemce bytu, který je zde přihlášen k trvalému pobytu, pokud příjmy v rodině nestačí k pokrytí nákladů a zároveň jsou tyto příjmy nižší než částka nákladů na bydlení. Také je nutné podotknout, že pokud změní osoba, která je zde přihlášena, trvalý pobyt, je povinna tuto skutečnost ohlásit. K této změně bude přihlíženo od následujícího měsíce.

Rodičovský příspěvek § 30-32

Jak definuje zákon, je poskytován rodiči, který po celý kalendářní měsíc osobně celodenně a řádně pečuje o dítě, které je nejmladší v rodině. Rodič si může sám zvolit, jakou dobu bude čerpat rodičovský příspěvek. Má na výběr ze tří možností a to po dobu dvou, tří nebo čtyř let věku dítěte.

Dle § 31 se rodičem pro účely rodičovského příspěvku rozumí také osoba, která si dítě osvojila a má ho v trvalé péči.

Výše rodičovského příspěvku je stanovena dle § 32 po peněžité pomoci v mateřství (dále jen PPM). Pro lepší vysvětlení a pochopení bylo nahlédnuto na Integrovaný portál MPSV²⁴, kde je problematika rodičovského příspěvku a dalších náležitostí vysvětlena následovně:

- **„rychlejší čerpání“** – po PPM ve zvýšené výměře 11 400 Kč do 24 měsíců věku dítěte
- **„klasické čerpání“** – po PPM v základní výměře 7 600 Kč do 36 měsíců věku dítěte
- **„pomalejší čerpání“** – po PPM v základní výměře 7600 Kč do 21 měsíců věku dítěte a dále ve snížené výměře 3 800 Kč do 48 měsíců věku dítěte

Zákon nezapomíná ani na postižené děti, kdy je stanoven rodičovský příspěvek v základní výměře 7 600 Kč do 7 let věku dítěte.

Dále zde uvádí, že o vybranou dobu musí rodič písemně požádat příslušný úřad státní sociální podpory na předepsaném formuláři:

- o rychlejší formu čerpání je nutno zažádat nejpozději ve druhém kalendářním měsíci následujícím po měsíci, ve kterém nejmladší dítě dosáhne 22 týdnů života
- o klasické čerpání musí rodič požádat nejpozději v kalendářním měsíci, ve kterém nejmladší dítě dosáhne 21. měsíce věku
- pokud rodič nezažádá o rychlejší či klasické čerpání, je mu po 21. měsíci věku dítěte vyplácen rodičovský příspěvek ve snížené výměře

Dle § 30 b rodičovský příspěvek náleží i v těchto případech:

- dítě mladší 3 let navštěvuje jesle nebo jiné zařízení po dobu nejvýše pěti kalendářních dnů v měsíci
- dítě, které dovršilo 3 let, navštěvuje mateřskou školu v rozsahu nepřevyšujícím čtyři hodiny denně nebo 5 dní v kalendářním měsíci

---

²⁴ http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/rodicovsky_prisp (ze dne 13.1.2010)

- dítě pravidelně navštěvuje léčebné rehabilitační zařízení nebo mateřskou školu pro zdravotně postižené děti se zaměřením na vady zraku, sluchu, řeči a na děti tělesně postižené a mentálně retardované v rozsahu nepřevyšujícím čtyři hodiny denně
- dlouhodobě zdravotně postižené dítě nebo dlouhodobě těžce zdravotně postižené dítě pravidelně navštěvuje předškolní zařízení v rozsahu nepřevyšujícím šest hodin denně
- dítě navštěvuje předškolní zařízení v rozsahu nepřevyšujícím čtyři hodiny denně, pokud je stupeň zdravotního postižení obou rodičů v rozsahu 50% a více

Porodné § 44-46

„Nárok na porodné má žena, která porodila dítě... a rovněž otec dítěte, jestliže žena, která dítě porodila, zemřela a porodné nebylo vyplaceno jí ani jiné osobě.“

Tento nárok vzniká dnem porodu a je pevně stanoven v jednotné výši 13 000 Kč na každé narozené dítě.

Všeobecně platí, že pokud byl rodiči vyplacen nějaký příspěvek, na který mu nevznikl nárok či porušil podmínky, je povinen tento příspěvek vrátit příslušnému úřadu dle místa trvalého bydliště. Pro obecné informace o jednotlivých dávkách (kdo, kdy a kde se žádá) je k dispozici kontaktní centrum Ministerstva práce a sociálních věcí. Je dostupné na tel. +420 844 844 803 či na e-mailu kontaktni.centrum@mpsv.cz, callcentrum@mpsv.cz.²⁵

Na základě prostudování jednotlivých zákonů lze říci, že se vždy jedná o posouzení konkrétní situace. Je nutno připomenout, že stát na děti nezapomíná, ale o dávky je nutné se neustále zajímat a žádat.

---

²⁵ <http://www.mpsv.cz>

3.2 Matky a zákoník práce

Tato kapitola se bude zabývat matkami a jejich ochranou a nároky z pohledu zákoníku práce. Zákoník práce byl schválen v roce 1965 a v roce 2007 byl nahrazen zákonem č. 262/2006 Sb. Došlo zde ke změnám z pohledu k osamělým matkám, které ztratily nárok na prodlouženou rodičovskou dovolenou.

Mateřská dovolená je ošetřena v § 195, kde je uvedeno:

- v souvislosti s porodem přísluší matce mateřská dovolená po dobu 28 týdnů
- porodí-li 2 a více dětí, přísluší jí 37 týdnů
- mateřskou dovolenou nastupuje žena od počátku 6 týdne před očekávaným porodem, nejdříve však 8 týdnů před tímto dnem
- nastane-li porod dříve, přísluší jí mateřská od nástupu na mateřskou dovolenou
- jestliže se dítě narodilo mrtvé, přísluší ženě mateřská dovolená po dobu 14 týdnů
- mateřská dovolená v souvislosti s porodem nesmí být kratší než 14 týdnů

Doba mateřské a rodičovské dovolené se ve smyslu § 191 považuje jako osobní překážka v práci, pro kterou je zaměstnanec omluven pro nepřítomnost v práci. Zaměstnankyně nemá nárok na náhradu mzdy nebo platu. Jak bylo uvedeno v předcházející kapitole je jí vyplácena dávka státní sociální podpory – rodičovský příspěvek.

Mateřská a rodičovská dovolená se vždy posuzuje jako výkon práce a to platí i pro účely dovolené na zotavenou. Zaměstnanec je také oprávněn požádat o čerpání této dovolené po skončení mateřské dovolené. Vrátil-li se zaměstnanec po skončení mateřské dovolené je zaměstnavatel povinen zařadit ho na jeho původní pracovní místo či podle pracovní smlouvy.

§ 196 o Rodičovské dovolené říká, že zaměstnavatel je povinen poskytnout otci dítěte či matce na jejich žádost rodičovskou dovolenou, a to v rozsahu, o jaký požádají.

Rodičovská dovolená je poskytnuta matce po mateřské dovolené a otci po narození dítěte.

Nejsou výjimkou i případy, kdy se matka vrátí po roce zpět do zaměstnání a následně zjistí, že se chce opět vrátit ke svému dítěti. V tomto případě může matka požádat do věku tří let dítěte znovu o poskytnutí rodičovské dovolené.

Zákoník práce stanovuje pro těhotné ženy a matky dítěte následující:

- zaměstnankyně nesmějí být zaměstnávány pracemi, které ohrožují jejich mateřství
- těhotná zaměstnankyně a ta, která kojí, nesmějí být zaměstnávány pracemi, pro které nejsou zdravotně způsobilé
- těhotné a matky pečující o děti do věku 8 let smějí být vysílány na pracovní cestu jen se svým souhlasem (platí i pro osamělé matky, které pečují o dítě do 15 let)
- kojící zaměstnankyni je povinen zaměstnavatel poskytnout přestávky na kojení, které se započítávají do pracovní doby a je za ně poskytnuta náhrada mzdy

Nový zákoník práce přinesl snížení čerpání mateřské dovolené pro osamělé matky. Jelikož nejde posoudit, zda matka žije s dítětem opravdu sama, stanovil délku mateřské dovolené pouze pro ty matky, kterým se narodí 2 a více dětí. Je to trochu zavádějící, ale zřejmě v tomto případě docházelo ke zneužívání čerpání 37 týdnů. Je velice těžké dokázat příslušnému úřadu, že matka žije s dítětem opravdu sama.

3.3 Státní instituce a jejich pomoc

Na místním sociálním a zdravotním odboru Městského úřadu v Pohořelicích bylo zjištěno, jaká je jejich náplň činnosti. Tento odbor se zabývá poskytováním sociální péče a dávek, činností sociálních služeb, sociálně-právní ochrany, prevencí a zdravotnictvím. Dále poskytuje sociální péči a dávky sociální péče na úseku hmotné nouze, sociálních služeb (příspěvek na péči). Poskytují základní sociální poradenství,

rozhodují o příspěvku na péči, provádí sociální šetření spojené s posouzením nároku na příspěvek na péči a provádějí kontrolu jeho využívání. Nezbytnou pomocí je také spolupráce s lékařskou posudkovou službou.

Po nahlédnutí do zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách § 32, bylo zjištěno, jaké základní druhy a formy sociálních služeb je stát povinen poskytovat:

- sociální poradenství
- služby sociální péče
- služby sociální prevence

K danému tématu svobodných matek by bylo vhodné vybrat sociální poradenství, které je členěno na základní a odborné.

Sociální poradenství § 37

(2) „Základní sociální poradenství poskytuje osobám potřebné informace přispívající k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Sociální poradenství je základní činností při poskytování všech druhů sociálních služeb“

(3) „Odborné sociální poradenství je poskytováno se zaměřením na potřeby jednotlivých okruhů sociálních skupin osob v občanských poradnách, manželských a rodinných...“ Dále poskytují pomoc při prosazování svých práv. Tyto služby jsou bezúplatné.

Jeden ze způsobů pomoci jsou také **sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi**. Jedná se o takové služby pro rodiny s dětmi, u kterých hrozí riziko vývoje dítěte „v důsledku dopadů dlouhodobě obtížné sociální situace, kterou rodiče nedokážou sami bez pomoci překonat. Služba obsahuje výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti.“²⁶

---

²⁶ <http://www.mpsv.cz/cs/9> (ze dne 5.1.2010)

Definujme si, kdo je to sociální pracovník:

„Sociální pracovník vykonává sociální šetření, zabezpečuje sociální agendy včetně řešení sociálně právních problémů v zařízeních poskytujících služby sociální péče, sociálně právní poradenství...“²⁷

V blízkém okolí, kde žiji, se nevyskytují žádné domovy pro matky s dětmi. Bylo by přínosné je zde zřít, neboť tu žije mnoho žen, které se dostaly do tíživé životní situace a potřebují pomoc. Nejbližší domovy pro matky s dětmi jsou v Brně, např. *Společná cesta* na ulici Heyrovského. *„Nejlepší odměna pro nás je, když se matky za námi často vrací pro nějakou radu či pomoc...“* dodala sociální pracovnice. Tyto zařízení poskytují matkám ubytování, výchovnou a poradenskou péči a jiné sociální služby.

3.4 Dílčí závěr

Konkrétní pomoc ze strany státu je poskytována formou sociálních dávek. Matky mají nárok na rodičovský příspěvek, přídatky na dítě, příspěvek na bydlení, porodné a další.

V případě sociálních dávek se jedná vždy o posouzení konkrétní situace matky. Stát na děti nezapomíná, ale je nutné ze strany matky o tyto dávky opakovaně žádat a její žádost je vždy nově přezkoumána příslušným odborem (zřejmě pro eliminaci zneužívaných dávek).

Co se týče rodičovského příspěvku, tak je nově uzákoněno, že matky si mohou zvolit samy, po jakou dobu budou tento příspěvek čerpat. Mají na výběr ze tří možností a to po dobu dvou, tří a čtyř let věku dítěte. Mateřská a rodičovská dovolená se vždy posuzuje jako výkon práce (př. neztrácejí nárok na dovolenou).

Také svobodným matkám je poskytována pomoc, ze strany státu, ve formě sociálního poradenství, sociální péče a sociální prevence.

---

²⁷ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, § 109

V případě, že si matky nevědí rady, na které dávky mají nárok, tak mohou kontaktovat příslušný úřad, dle místa trvalého bydliště a požádat o poradenství. Zde jsou jim pracovníci jednotlivých úseků nápomocni a poradí jim, na které dávky mají nárok.

4. Zkoumání konkrétních případů svobodných matek

Cílem tohoto šetření je zjistit, jakým způsobem se staly tyto matky svobodnými a zda uvádějí otce dítěte do rodného listu. Zajímá mne také, jak se s touto rolí ztotožnily a dokážou s ní žít. Zvládají vše dobře po finanční stránce nebo jsou odkázány na pomoc státu či rodiny? Tímto bych tedy chtěla nahlédnout do jejich soukromí a na základě jejich životních příběhů jim porozumět.

Jak bylo uvedeno v úvodu práce, tak je tato skupina matek velice různorodá a každá z nich má svůj specifický příběh. V jednom si jsou však podobné – jsou na výchovu dítěte samy (bez partnera). Je nezbytné zkoumat tuto skupinu, neboť jejich počet neustále stoupá. Tyto matky se snaží se svojí úlohou ztotožnit a v současné době nejsou již ničím neobvyklým.

4.1 Výběr respondentek

Vzhledem k cíli této práce byla zvolena forma *kvalitativního výzkumu*, která se od kvantitativního výzkumu liší především tím, že výsledků není dosahováno pomocí statistických metod. „*Mnoho autorů nesouhlasí s tímto vymezením, protože podle nich jedinečnost kvalitativního výzkumu nespočívá pouze v absenci čísel.*“ Významný metodolog Creswell definoval kvalitativní výzkum jako „*proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému.*“ Dále se zmiňuje, že zkoumání probíhá v přirozených podmínkách.²⁸

Hypotézy jsou tvořeny v průběhu výzkumu a práce „*kvalitativního výzkumníka je přirovnávána k činnosti detektiva... analýza dat a jejich sběr probíhají současně – výzkumník sbírá data, provede jejich analýzu a podle výsledků se rozhodne, která data potřebuje, a začne znovu se sběrem dat a jejich analýzou.*“²⁹

Přednosti kvalitativního výzkumu

- *získává podrobný popis a vhled při zkoumání jedince, skupiny, události, fenoménu*
- *zkoumá fenomén v přirozeném prostředí*
- *umožňuje studovat procesy*
- *umožňuje navrhnout teorie*
- *dobře reaguje na místní situace a podmínky*
- *hledá lokální příčinné souvislosti*
- *pomáhá při počáteční exploraci fenoménů*

Nevýhody kvalitativního výzkumu

- *získaná znalost nemusí být zobecnitelná na populaci a do jiného prostředí*
- *je těžké provádět kvantitativní predikce*

---

²⁸ HENDL, J., *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*, s. 48

²⁹ *tamtéž*

- *je obtížnější testovat hypotézy a teorie*
- *analýza dat i jejich sběr jsou často časově náročné na etapy*
- *výsledky jsou snadněji ovlivněny výzkumníkem a jeho osobními preferencemi*³⁰

Zkoumat matky v jejich přirozeném prostředí a pochopit, jak vnímají určitou zkušenost, bylo spojeno s *fenomenologickým výzkumem*³¹

Fenomenologické zkoumání má popsat a analyzovat prožitou zkušenost. Výzkumník se zde snaží vstoupit do vnitřního světa jedince. Otázky jsou tvořeny v průběhu sběru dat, která se shromažďují pomocí kvalitativního rozhovoru. Důležité je také prostředí, kde se koná rozhovor, neboť má vyvolávat pocit bezpečí a pohody.³²

Pro sběr dat bylo přistoupeno k polostrukturovanému rozhovoru, kde byly stanoveny některé základní otázky, které byly v průběhu rozhovoru nadále rozváděny. Takto byl pro každou účastnici sestaven zvláštní samostatný formulář s předepsanými okruhy, do kterého byly následně dělané poznámky.

Jednalo se především o tyto okruhy:

- *Definice pojmu svobodná matka*
- *Ztotožnění s rolí (přijetí role)*
- *Těhotenství (průběh)*
- *Rozchod s partnerem (emoce; kdo inicioval rozchod; příčina rozchodu...)*
- *Finanční situace (forma rodičovské; využití sociálních dávek; jiné příjmy...)*
- *Výchova dítěte (kdo pomáhá; hlídání...)*
- *Vztah dítěte a matky s otcem (zda je uveden v rodném listě a stýkají se; finanční pomoc...)*

Důležitou součástí, bez které by se šetření nedalo provádět, je výběr výzkumného vzorku. Soubor byl zvolen pomocí záměrného výběru a také „*oblíbenou formou výběru*

---

³⁰ HENDL, J., *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*, s. 50

³¹ tamtéž, s. 101

³² tamtéž, s. 126

případů v kvalitativním výzkumu... metodou „sněhové koule“. Tyto osoby slouží pak jako informátoři pro doporučení dalších zajímavých členů populace.“³³

Základním principem plánu výzkumné akce je popsat, jakými metodami jsme výzkum provedli a jak jsme zpracovali data. *„Můžeme si představovat, že náš postup vysvětlujeme příteli. Vysvětlení podrobností postupu je podobné vyprávění nějaké historky. Nemusíme se ani obávat objasnit potíže, s nimiž jsme se setkali.“³⁴*

Počátky hledání svobodných matek nebyly vůbec složité. První dvě matky byly zvoleny záměrně. Jedna byla moje kamarádka a druhá kolegyně ze zaměstnání. Díky nim byly získány, metodou sněhové koule, kontakty na další jejich známé a tak se postupně zvyšoval počet hledaných matek. Nebylo obtížné získat tyto matky, neboť jak bylo postupně zjištěno, je jich v dnešní době opravdu hodně.

Celkem bylo kontaktováno 15 svobodných matek, ale záměrem šetření bylo, aby matky vychovávaly dítě samy (nežily s partnerem). Toto bylo hlavním bodem, který byl stanoven a dle toho se postupně zužoval výběrový soubor.

Cílem a metodou šetření bylo uskutečnit rozhovory přímo u těchto žen. Z počátku to bylo mnohem složitější, než bylo naplánované, ale v konečné fázi se podařilo všechny rozhovory uskutečnit u nich doma. Tři účastnice si to z počátku nepřály. Dvě z nich se chtěly sejít mimo své bydliště. Jako první kontakt s nimi bylo přistoupeno k setkání v místním mateřském centru „Motýlci“ při SVČ Pohořelice.

Po následném setkání ženy samy nabídly návštěvu k nim domů – do jejich přirozeného prostředí, kde se uskutečnily plánované rozhovory. Zřejmě se bály pustit cizího člověka do svého soukromí, ale po seznámení změnily názor. Třetí účastnice se nechtěla sejít vůbec a rozhovor chtěla praktikovat prostřednictvím e-mailu. Její rozhodnutí bylo respektováno, ale vzhledem ke zkoumání v přirozeném prostředí a osobnímu kontaktu jsem jí poděkovala za ochotu účastnit se výzkumu a rozloučily jsme se.

---

³³ HENDL, J., *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*, s. 150

³⁴ ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. et al. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: pravidla hry*, s. 321

Konečný výzkumný soubor se tedy zúžil na 8 matek ve věku od 19 do 34 let.

V této fázi se mohlo přejít k samotnému šetření. Rozhovory všech účastnic byly provedeny v odpoledních hodinách mezi 16-18 hod (v pracovních dnech) u každé z účastnic u ní doma, jak bylo uvedeno výše – v jejich přirozeném prostředí. Jisté uvolnění a navození pocitu jistoty a bezpečí bylo pro rozhovor nezbytnou součástí. Čemuž napomohlo i to, že mi všechny ženy nabídly tykání, které jsem přijala. Každý rozhovor trval v délce cca 60 min.

Před samotným zahájením rozhovoru byla každá z účastnic studie seznámena s průběhem a cílem práce. Také byly upozorněny na důležitý fakt, že mohou svoji účast kdykoliv odmítnout a odstoupit z šetření. Nabídku, že si mohou práci po finálním sepsání přečíst, přijaly tři z nich.

Důležitou zásadou při výzkumu je, abychom získaly souhlas s uskutečněním výzkumu. *„To znamená, že osoba se zúčastní studie, pouze pokud s tím souhlasí. ... jen někteří lidé jsou ochotni sdělovat podrobnosti ze svého soukromí s vědomím, že budou zveřejněny. Proto je zachování soukromí důležitým požadavkem výzkumu.“*³⁵

Nevyhnutelnou a v některých případech i nemilou součástí je, že výzkumník zabrousí i do takových témat, která mohou být zkoumané osobě velice nepříjemná. *„... výzkumník dává účastníkovi příležitost, aby se uvolnil a vysvětlil své pocity. Takový rozhovor se často podobá terapeutickému rozhovoru, v němž dochází k léčebnému účinku již tím, že se účastník svěřuje a výzkumník pozorně naslouchá. Je pak namístě ho zastavit?“*³⁶

Jednou z podmínek všech respondentek bylo, že nebudou uvedena jejich skutečná jména. Proto bylo přistoupeno k přiřazení smyšlených jmen. Povinností také bylo upozornit je na skutečnost, že se budou v průběhu rozhovoru zapisovat různé poznámky (reakce na otázky, popis prostředí,...).

---

³⁵ HENDL, J., *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*, s. 153

³⁶ tamtéž s. 154

V úvodu jim byla položena základní otázka týkající se jejich věku, vzdělání, z jaké rodiny pocházejí (úplná, neúplná), těhotenství, otázka bydlení, rozchod s partnerem, finanční situace a další doplňující otázky.

V závěru jim bylo poděkováno za jejich ochotu a trpělivost věnovat část jejich času a podělit se s jejich osobním životem. Byly požádány, v případě potřeby, o další spolupráci a zodpovězení doplňujících otázek během zpracovávání dat.

„Kvalitativní výzkum znamená pro všechny účastníky dlouhodobější osobní vztah.... Výzkum nesmí ohrozit tělesné nebo psychické zdraví zkoumaných osob.“³⁷

4.2 Základní charakteristika výběrového vzorku svobodných matek

Pro začátek zpracování dat je nutno představit v krátkosti jednotlivé účastnice. Tím se každému čtenáři přiblíží, jaký životní příběh musely absolvovat, když se staly „svobodnou matkou.“ Každá matka byla označena číslem pro lepší orientaci v textu.

DENISA – č. 1

Věk 28 let, dcera 9 měsíců, vzdělání - VŠ

Jejich vztah trval necelé 4 měsíce, když Denisa zjistila, že je těhotná. Dítě si v budoucnu přáli oba. Po zjištění její gravidity byl však partner v šoku. Nedokázal si představit, že by měl být najednou otcem. Snažil se Denisu přemluvit, aby šla na umělé přerušování těhotenství, což zamítla. Otec se necítil být zodpovědný za svůj čin a chtěl si nadále užívat svobodného života a tvořit svoji kariéru.

Dítě bylo Denisinou prioritou a moc po něm toužila i za cenu, že jejich vztah skončí. Po vzájemné domluvě ukončili vztah s tím, že otec nebude uveden v rodném listě, protože si dítě nepřál. S matkou ani dítětem se nestýká a tudíž pro ně neexistuje. Nyní žije sama s dítětem v bytě, který jí koupili rodiče, tudíž neplatí žádný nájem. Jako formu rodičovské si zvolila „rychlejší čerpání“ po dobu 2 let ve výši 11.400,- Kč.

---

³⁷ HENDL, J., *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*, s. 154-155

V zaměstnání jí umožnili pracovat z domu a asi 2x do měsíce jezdí odevzdat zpracované podklady do firmy.

JANA – č. 2

Věk 22 let, 2 děti (syn – 4 roky, dcera – 2 roky), vzdělání – SŠ s maturitou

Otěhotněla hned po maturitě. Uvedla, že měla podanou přihlášku na vysokou školu, ale vzhledem ke zjištění své gravidity neabsolvovala přijímací řízení. V současné době žije se svojí sestrou v bytě, nájem Jana neplatí. Sestra se nabídla, že bude tyto náklady platit po tu dobu, než začne Jana opět pracovat. S přítelem začala chodit již ve svých 15 letech. Postupně začal dost pít a většinu svého času trávil v hospodě. Přestával přispívat na živobytí a Jana to už psychicky nezvládala. Když začala přemýšlet o ukončení vztahu, zjistila, že je opět těhotná a to ve třetím měsíci. Vztah chtěla udržet, hlavně kvůli dětem. Partner sliboval, že se změní a přestane pít. Posledním a rozhodujícím okamžikem pro ukončení vztahu bylo, že začal brát drogy. Toto Jana už nemohla jen tak odpustit a přítele vyhodila z bytu. Partner je opustil před 1,5 rokem. Jana si zvolila rodičovský příspěvek ve formě „klasického čerpání“ ve výši 7 600,- Kč do 3 let věku dítěte.

Otec je uveden v obou rodných listech dětí. „*Je to přece jejich otec*“ uvedla. Je s ním velice těžké navázat komunikaci. S dětmi se stýká, ale Jana má strach mu svěřit děti z důvodu jeho požívání alkoholu a braní drog.

DANA – č. 3

Věk 34 let, dcera 5 let, vzdělání – základní

Se svým partnerem si pronajali byt. Měli tříletou dceru, společný účet, hypotéku na byt. Vše se zdálo být v naprostém pořádku, až jednoho dne Dana zjistila, že jí mizí peníze. Partner začal propadat automatům a dokonce si bral půjčky, o kterých nevěděla. Za vším stála jeho nová přítelkyně, do které vrážel peníze a se kterou si „užíval“ života. Mimochodem tuto přítelkyni měl již před zjištěním gravidity Dany. Ta neměla o ničem sebemenší tušení.

V tuto chvíli šlo Daně o záchranu střechy nad hlavou a musela začít jednat. Proti ní se postavila celá rodina. Dana byla na vše sama a jediné co ji „drželo při životě“ byla její dcera. Budoucnost byla nejistá, ale šla do toho s tím, že nechce skončit na ulici a žít s mužem, který ji podvedl. Po rozchodu s ním se jí velmi ulevilo. Výhodou toho všeho bylo, že Dana nastoupila do zaměstnání a tudíž měla dostatečný příjem na to, aby se mohla postavit na vlastní nohy. Dcera začala chodit do mateřské školy a v současné době je předškolního věku. Zajímá se o pojem „rodina“, což je pro Danu v některých okamžicích velice těžké.

HANA – č. 4

Věk 21 let, syn 1 rok, vzdělání – SŠ s maturitou

Hana a její přítel studovali vysokou školu. Gravidita Hany byla zcela neplánovaná. Přítel byl ze zjištění v šoku, ale neměl ani pomyslení na umělé přerušení těhotenství, které Hana navrhovala. Smířili se tedy se skutečností, že budou mít dítě a začali si plánovat společnou budoucnost. Bydleli v rodinném domě u rodičů Hany. Přítel přerušil školu, protože jejich příjmy byly závislé pouze na jeho příležitostných brigádách. Našel si dobře placenou práci a dostal nabídku práce v zahraničí, kterou přijal. Hana se s touto skutečností nedokázala smířit a docházelo mezi nimi k hádkám, které vyvrcholily rozchodem ze strany přítele. On se cítil být omezován a měl pocit, že je v kleci. Vztah ukončil i přesto, že se na novou rodinu velice těšil. Mezi nimi byl pak už spíše jen kamarádský vztah. Za nedlouho po rozchodu se Hana dozvěděla, že do zahraničí odjel se svojí vedoucí, se kterou měl již dva měsíce vztah. Otec byl do rodného listu uveden. „*Dítě si přál, tak ať platí.*“ uvedla.

Hana si zvolila „klasické čerpání“ rodičovského příspěvku ve výši 7 600,- Kč, do doby 3 let věku dítěte. Mezitím chce dokončit vysokoškolské studium a pak si najít stálé zaměstnání. Bez finanční pomoci rodičů si život s dítětem nedovede ani představit. I ona se snaží přinést více finančních prostředků a tak dělá úklidy v místním hotelu.

ROMANA – č. 5

Věk 30 let, dcera 2,5 roku, vzdělání – SŠ bez maturity

Od 25 let měla vztah s ženatým mužem, který měl svoji rodinu. Romana otěhotněla, ale její přítel neměl nejmenší tušení, že to bylo úmyslné. Myslela si, že tímto ho donutí, aby se rozvedl a zveřejnil vztah s ní. Její domněnka, že je dítě spojí, se neuskutečnila. Bylo to pro ni velkým zklamáním, ale interrupci by nepodstoupila. Rozhodla se ponechat si dítě i přes skutečnost, že zůstane sama.

Otce dítěte tedy do rodného listu neuvedla, na jeho přání. Kupodivu se od ní neodvrátil a snažil se tuto „újmou“ Romaně vynahradit tím, že jí koupil byt. Romana si zvolila „klasické čerpání“ ve výši 7 600,- Kč do doby 3 let věku dítěte. O peníze nemá nouzi, neboť s otcem dítěte je pořád v kontaktu a stará se o ně velice pěkně, ale ve funkci otce v rodině stále chybí. Romana stále doufá, že se situace v budoucnu změní.

IVA – č. 6

Věk 29 let, syn 10 měsíců, vzdělání – VŠ

Po ukončení vysoké školy se rozešla se svým přítelem. Touha po dítěti byla mocná. Dalo by se to označit jako posedlost – jediný smysl jejího života. Vše bylo odsunuto na „druhou kolej“. Její touha po dítěti jí rozvrátila vztah. On nebyl ještě připraven, neboť byl mladší, měl zcela jiné představy o životě. „*On sám byl ještě dítě.*“ dodala Iva.

Iva rozchodem pociťovala ztrátu půdy pod nohama. Neměla muže, s kterým by zplodila své dítě. Rozhodla se tedy počít své dítě se svým kamarádem. Ujistila ho, že po něm nebude nic vyžadovat a neuvede ho tedy ani do rodného listu. Dalo by se to nazvat „známostí na jednu noc“ i přesto, že se znali. On s tím za těchto okolností souhlasil. V současné době dělá tento biologický otec svému dítěti „strýčka“. S Ivou se scházejí a jsou dobrými kamarády. On lituje toho, že není uveden v rodném listě. Dokázal by si s Ivou představit společnou budoucnost. Iva bydlí u svých rodičů v rodinném domě a má celé patro pro sebe a dítě. Zvolila si „rychlejší čerpání“ ve výši 11 400,- Kč do doby 2 let věku dítěte. Přivydělává si jako překladatelka textů. Svůj čas tráví tedy doma výchovou dítěte a zároveň prací. Se svojí situací je spokojená.

PETRA – č. 7

Věk 19 let, syn 1 rok, vzdělání – SŠ s maturitou

Petra studovala střední školu a už se moc těšila, až nastoupí do zaměstnání a bude si vydělávat peníze sama pro sebe – nebude závislá na rodičích. Bohužel otěhotněla zcela neplánovaně se svým kamarádem mimo partnerský vztah.

Petra se snažila vychovávat dítě se svým přítelem. On se ale nemohl smířit s tím, že dítě není jeho. Následně Petru opustil. Její kamarád (biologický otec dítěte) byl o jejím těhotenství bezprostředně informován. Ten se však zalekl zodpovědnosti a Petře řekl narovinu, že dítě nechce a jedna noc pro něj neznamena závazek na celý život.

Pro Petru to nebyla zrovna příjemná situace, ale po poradě s rodiči si dítě nechala. Ti jí nabídli svoji pomoc. K maturitě šla těhotná a těšila se na nový přírůstek do rodiny, stejně jako její příbuzní. Petra bydlí s rodiči v bytě 3+1. Malý prostor jí nevadí. Je ráda, že se rodiče smířili s jejím neuváženým činem. Petra si zvolila „klasické čerpání“ ve výši 7 600,- Kč do doby 3 let věku dítěte.

ILONA – č. 8

Věk 23 let, syn 2 roky, vzdělání – SŠ s maturitou

Ilona po dokončení studia nastoupila do zaměstnání. Práce ji nebavila a slovo „kariéra“ ji neoslovovalo. Chtěla si pouze našetřit nějaké peníze a společně s partnerem uvažovali o pořízení bydlení a dítěte. Bydlela s rodiči v bytě 2+1 a pro přítele nebylo místo. Na nové bydlení neměli. Dítě přišlo na svět dříve, než na to oba měli prostředky. Každý bydlel odděleně u svých rodičů, ale navštěvovali se. Časem si na tu skutečnost zvykli a neměli potřebu zařídit si společné bydlení.

Ilona si zvolila „klasické čerpání“ ve výši 7 600,- Kč do doby 3 let věku dítěte. V současné době si jsou s partnerem zcela odcizení. Nemají potřebu se vídat již tak často.

4.3 Popis jednotlivých případů svobodných matek

Pro analýzu dat bylo přistoupeno k „otevřenému kódování“, které lokalizuje témata v textu a přiřazuje jim označení. „Otevřené kódování odhaluje v datech určitá témata. Může se jednat o podstatná jména nebo slovesa. Také hledáme přídavná jména jako vlastnosti těchto kategorií.“³⁸

Po vytvoření seznamu kódů bylo nutné je seskupit do určitých kategorií.

Rozhovory s matkami byly zpracovány (současně s poznámkami) do písemné podoby pomocí textového editoru WORD. Seznámení s tímto textem předcházelo důkladné pročtení materiálu.

Každá matka byla označena číslem pro lepší přehlednost. Následně byly barevně odlišeny ty pasáže textu, kde bylo vytvořeno několik kategorií dle výpovědí žen. Tyto pasáže se co nejvýstižněji pojmenovaly. Poté se přistoupeno k vytvoření samostatné složky pro každou kategorii, kam byly zkopírovány od všech matek jednotlivé pasáže textu s daným tématem, aby byly pohromadě. S takto připraveným textem se začalo nadále pracovat.

Jedná se o tyto KATEGORIE:

(v závorkách jsou uvedeny barvy, dle kterých byly jednotlivé kódy odlišeny a následně byly stanoveny kategorie. Toto bylo velkou pomocí při shromažďování textu do jednotlivých složek. Tučným písmem jsou odlišeny kategorie, které budou prezentovat výsledek výzkumu – ostatní kategorie jsou nedílnou součástí porozumění matkám).

- definice pojmu (modrá)
- **odchod partnera** (červená)
- těhotenství (hnědá)
- **přijetí role** (žlutá)

---

³⁸ HENDL, J., *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*, s. 247

- **finance** (zelená)
- výchova – pomoc (fialová)
- **otec dítěte** (oranžová)
- nový partner (růžová)

Nadstavbou otevřeného kódování je technika „vyložení karet.“ „*Jde o to, že výzkumník vezme kategorizovaný seznam kódů... a na základě toho převede obsah jednotlivých kapitol.*“³⁹

Definice pojmu

Tato kategorii byla vytvořena spíše jako doplňující. Každé ženě byla položena otázka, jak by definovala pojem „svobodná matka“. Zajímalo mne, jaký názor mají na tento pojem jednotlivě. Zda je stejný jako vžitá definice, že svobodnou matkou je žena, která je na výchovu dítěte sama bez partnera.

Denisa (1) „...*svobodná matka je žena, která se o své dítě stará sama bez přítomnosti partnera.*“ Domnívám se, že takto definuje pojem svobodné matky téměř většina lidí v naší společnosti.

Jana (2) s Hanou (4) definují svobodné matky zcela podobně jako Denisa (1).

Dana (3) ji definovala jako „*zodpovědnost, starost, nutnost vydělávat na úkor svého zdraví, ...strach o děti, žádný volný čas a zároveň spokojenost, že tuto situaci zvládám sama bez otce dítěte.*“

Názor Romany (5) zněl takto: „*Svobodná matka? ...matka samoživitelka. Ono je jedno, jestli jsi svobodná, rozvedená nebo vdova. Pořád si to břímě neseš na bedrech sama.*“

Definice Ivy (6) se od ostatních matek značně lišila.

---

³⁹ ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. et al. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: pravidla hry*, s. 226

Na otázku, jak vidí svobodnou matku, odpověděla s úsměvem: „*Něco, co jsem si celou dobu přála. Proč bych se měla doprošovat přítele, že chci dítě... prostě jsem si to zařídila jinak a teď jsem nadmíru spokojená. Malej má místo taťky strejdu... no, co si budu vykládat, že? On je ten strejda přece táta...třeba se to jednou změní a budeme rodina. I když jsem sama, tak vlastně nejsem... chápeš, ne?*“

Petra (7) definuje svobodnou matku jako ženu, která je na vše sama – je opuštěná. „*...tím myslím, bez partnera.*“

Ilona (8) spatřuje definici podobně jako Petra (7). Cítí se opuštěná i přesto, že partner jí je „*nablízku.*“

Je zde vidět, že podstata je už všech matek stejná – **samota**. Názory se rozcházejí dle každé osobní zkušenosti, kterou má každá z nich jinou. Jen v případě Ivy (6) to bylo zcela odlišné. Sama si zvolila, že chce být svobodnou matkou a těšila se na to. Svobodnou matku vidí tyto ženy různě - jako ženu bez přítomnosti partnera, jako břímě, které si nese na bedrech, atd. Iva to definovala jako něco co si celou dobu přála. V každém případě je tato žena na výchovu sama a to bez partnera.

Odchod partnera

Této kategorii předcházelo kladení otázek, které zahrnovaly dotazy typu - důvod rozchodu a jeho iniciátor. Je důležité zjistit, jakým způsobem se tyto matky staly svobodnými – jaká byla příčina. Ačkoliv jsou si tyto matky podobné v jednom – na výchovu dítěte jsou samy, tak se zcela liší jejich příčina osamocení. V tomto případě je každá jiná.

Denisa (1) vztah ukončila se svým partnerem po vzájemné domluvě.

„*Hrozně jsme se kvůli tomu hádali... jednou dítě chtěl, pak zase nechtěl... už mě to nebavilo. Prostě asi čekal, že se na tom domluvíme a on si půjde svoji cestou... tak jsem mu to ulehčila. Jo, dalo by se říct, že jsme se vlastně **domluvili**... dál to rozebírat nebudu... není mi z toho vůbec dobře, když o tom zase musím mluvit.*“

Partner Denisy se necítil být zodpovědný v roli otce a předností mu bylo budování kariéry. Měl pocit, že mu život utíká mezi prsty a proto si jej chtěl užívat plnými doušky, ale ne s dítětem a rodinou.

„Snažil se mě přemluvit, abych šla na potrat... no, málem jsem z toho dostala infarkt. Prý je ještě mladý... jasně, oni jsou chlapi stále mladí, i když jsou starší než my. Hodně v mých očích klesl... užívat si to jo, ale zodpovědnost žádná. Já jsem i ráda, že to skončilo... ta představa, že by mi to udělal třeba za pět let... já ho fakt nechápu... věk na to měl, ale prostě utekl jako malej kluk.“

Jana (2) otěhotněla hned po maturitě. Rozhodovala se mezi dítětem a studiem na vysoké škole. *„Když jsem zjistila, že jsem těhotná, tak jsem byla šťastná. Ani jsem nepomyslela, že bych to měla dát pryč... rozhodovala jsem se mezi výškou a tím prckem... on to vyhrál a jsem za to ráda.“*

„U prvního dítěte jsme neměli ve vztahu žádný problém... vcelku nám to klapalo... pak se to začalo kazit... dost času trávil v hospodě... to jeho pití mě ničilo... rodina ho nezajímala, měl jiné zájmy – chlast... jsem přemýšlela, že to ukončím, ale bylo mi líto těch prcků... jo, byla jsem zase těhotná. Všechno se pak vyřešilo samo... no, on začal brát drogy... tak jsem mu sbalila kufry a ukázala mu, kde jsou dveře. Oba jsme brečeli, ale zpátky jsem to nevzala. Měl dost času na to, aby si to uvědomil, no nemyslíš?“

V případě Dany (3) to byla ona, kdo inicioval rozchod.

„Měli jsme hypotéku na byt, společný našetřený peníze a najednou se to začalo hroutit... konto šlo do minusu... šlo mě o střechu nad hlavou. Musela jsem začít jednat.“

„Vrcholem bylo, když jsem zjistila, že za tím stojí automaty a ženská... tak hlavně, že si to užili... no, on nebyl ani problém se s ním rozejít, protože jak jsem to zjistila, tak už raději domů ani nepřišel... se proti mně taky postavila celá rodina. Nechápu proč (vztek)! Copak jsem prohrála ty prachy já a měla chlapa? ...ale řeknu ti, že se mi rozchodem hrozně ulevilo.“

Hana (4) se svým přítelem studovali vysokou školu. Dítě bylo zcela neplánované.

*„Jo, přemýšlela jsem o potratu, ale nakonec jsem si to mrně nechala. On se s tím taky smířil, ale trvalo mu to teda hezky dlouho... o potratu teda nechtěl ani slyšet. Naše finance byly závislé jen na jeho brigádách... **jsme se kvůli tomu dost hádali**. Pak dostal nabídku **práce** do zahraničí... cítil asi peníze, tak sekl se školou a to se nemělo stát... jo, byla v tom taky **ženská**... tam jel se svou vedoucí... kdybych to aspoň tušila!“*

*„Ty hádky se nedaly už snášet... jsme se spolu pak už nebavili vůbec... jo, **byl to on**, kdo za tím udělal tlustou čáru a definitivní tečku.“*

Dalo by se říct, že Romana (5) má vztah – nevztah. Její přítel (ženatý muž) se necítí na to, aby opustil svoji rodinu, ale vztah s Romanou nadále udržuje. Možná ji má jako „zadní vrátka.“ Doma má zřejmě nefunkční vztah a jeho „obětí“ byla Romana.

*„Jsem si myslela, že když **otěhotním, tak se rozvede**... no, jsem byla fakt naivní. Když to tak shrnu, tak se ani špatně nemám. Mám a nemám přítele... vídáme se, jak se nám chce... dle nálady (smích)... víš, já prostě věřím, že jednou s náma bude.“*

Případ Ivy (6) je od ostatních zcela odlišný.

Chtěla být záměrně svobodnou matkou. „**Já se nepotřebuji otravovat ještě s chlapem**... to zvládnou i bez něj... **nechtěl** – jeho vina. Tak jsem si to domluvila s kamarádem (smích). Jednou jsme se spolu vyspali a bylo... asi se stal zázrak a ti nahoře to tak prostě zařídili... když si představím, že ostatní páry se snaží několik let, tak je mi z toho smutno.“

Petra (7) počala dítě zcela neplánovaně mimo partnerský vztah.

*„Jako ono mezi náma jinak nic nebylo... jsme byli trochu připití a pak se to stalo... nejradši bych to vrátila... ale jak se říká... za chyby se platí. Ten můj mi řekl, že s **cizím děckem mě nechce**... bylo mi z toho moc smutno, ale mohla jsem si za to sama... já se mu ani nedivím, že odešel... proč by měl taky zůstat.“*

Ilona (8) postupně došla k názoru, že její partner ji taky jistým způsobem opustil – zanechal ji na všechny starosti i radosti samotnou. „... a to jsme to všechno plánovali

jak si zařídíme byt... a takhle se to postupně rozpadá... už ani necítím, že by mi chyběl... tak jako chvíli mi chybí a pak zase ne.“

Hlavní příčinou odchodu partnera od těchto žen bylo:

- necítili se, být zodpovědní v roli otce
- byli stále „mladí“ a chtěli si užívat života
- propadnutí alkoholu a automatům
- jiná žena
- dítě nebylo partnera
- odcizení

Ve dvou případech se rozhodovalo, zda ženy podstoupí interrupci.

Hana (4) studovala s partnerem vysokou školu a při zjištění její gravidity to byla právě ona, která chtěla své těhotenství přerušit. Její partner o potratu nechtěl ani slyšet, ale i přes tuto skutečnost ji dokázal opustit.

Naproti tomu Denisa (1) byla od svého partnera přemlouvána k přerušení těhotenství. On měnil názor, zda si dítě ponechat či ne každou chvíli, což Denisu přestalo bavit a za své dítě se rozhodla sama i přes skutečnost, že bude na výchovu sama.

V případě Ilony (8) jejich vztah postupně odeznívá. *„Já se na něho nezlobím, že k nám nešel... ono ani nebylo místo.“*

Těhotenství

Těhotenství je pro každou ženu bez rozdílu velice emocionální záležitostí. V této fázi bylo žádoucí zjistit, jak toto období ženy prožívaly, bez podpory partnera. Kdo jim byl oporou v případě jejich smutku. V některých případech s nimi partner ještě byl.

Ženy, které si roli zvolily, tuto skutečnost braly zřejmě snadněji, než ty, které se s tím musely sžít.

Denisa (1) na své těhotenství vzpomíná velice hezky. Nepřítomnost partnera pro ni nebyla nijak citově zraňující. „*Bylo to krásných sedm měsíců čekání. Netrpěla jsem žádnými problémy jako třeba zvracení, otoky... s malou jsem si povídala, zpívala jí... dokonce jsem se snažila do poslední chvílky vyvíjet nějakou tu fyzickou aktivitu... jako neboj, nic hrozného... jsem chodila jen na delší procházky a to bylo i plusem k porodu... malá přišla na svět coby dup. K porodu mě doprovodila mamka a celou dobu mě držela za ruku... pak jsme obě hrozně plakaly dojetím z toho malého klubička, co mi položili na břicho.*“

Jana (2) vnímala své těhotenství spíše negativně. „*Samozřejmě, že jsem byla šťastná, ale to jsme už měli doma problémy a on byl pořád pryč... a dokonce ani k porodu se mnou nejel... no, nemohl řídit, když byl nalitej... hrozný! Musela jsem si zavolat rychlou... no, pak byl šťastnej jak má krásnou dceru. Já jsem byla pak dost na dně... jsem si vyčítala do jakýho prostředí jsem tu malou přivedla. Ale teď je mi tu se ségrou dobře... už se zase směju.*“

Dana (3) v době těhotenství měla ještě partnera a jak popsala, tak to bylo krásné období. „*Byli jsme na to dva... těšili jsme se na to mrně... on byl hrozně pozorný. Myšlenka, že by jednou s náma neměl žít mě ani nenapadla... vždyť jsme se měli brát... pak se to začalo hroutit jako hromádka z karet.*“

Hana (4) první pocit, kdy zjistila, že je těhotná prožívala velice intenzivně. „*Jenže pak následovalo šílený stres... 6 měsíců pláče, strachu a samozřejmě zloby, že mě v tom nechal. Byla jsem na tom psychicky fakt dost špatně... prostě na dně. Jednou jsem si řekla, že to nesmím takto ubližovat té malé... pak mi to bylo zase jedno. Teď jsem vděčná za to, že je malá díky těm mým depkám v pořádku... fakt to bylo se mnou děsný. Dostali mě z toho milující lidičky, kteří se o mě starali... mamča, taťka... mamča mi pak pomohla všechno zařídit a nachystat... vybíraly jsme oblečení, postýlku...bylo to pak krásný období, když jsem se z toho dostala a začala zase fungovat a těšit se na malýho. ... do porodnice mně vezl taťka... ale bylo to teda na poslední chvílku... málem jsme rodili na dálnici.*“

Romana (5) své dítě během těhotenství nechtěla. „... je to hrozný, co?... měla nás spojit a místo toho se nic nedělo... on se nerozvedl. Já jsem ji za to **nenáviděla**... zní to šíleně... ale teď jsem fakt šťastná, že ji mám. Byla to moje blbost, že jsem si myslela, že dítě je magnet na chlapy... bohužel teď už to vím. Teď se nasměješ... on mě vezl k porodu a dělal, že je můj bratranec... no, to byla komedie... ale dovnitř se mnou nešel... vlastně hned odjel.“

Iva (6) se přiznala, že to celkem nečekala, že by to mohlo vyjít hned poprvé. „Nejdřív mě to trošku zaskočilo... uvědomila jsem si, že jsem možná mohla počkat a najít si toho pravého partnera... nebo to dát s Petrem (kamarádem) doopravdy dohromady... víc se poznat... ale co... prcka jsem chtěla, tak jsem se moc těšila. Bylo to **překrásných 9 měsíců** a všichni mi doma moc pomáhali... hrozně jsem si to užívala a taky o sebe pečovala, snažila se zdravě jíst, atd. A porod? ... už jsem to nevydržela a porodila přímo v sanitce... ten zážitek nebyl moc příjemnej. Ale mám krásného a zdravého syna a to je nejdůležitější... už jsem na ten průběh zapomněla.“

Petra (7) byla od počátku svého těhotenství vcelku nepříjemná. Měla rizikové těhotenství, které se podepsalo na jejich náladách. „Vím, že jsem byla na naše asi **zlá**... pořád jsem na ně ječela... vyčítala jsem si to, ale nedokázala s tím nic udělat... oni se museli hodně držet, aby mi jedna nepřilítla. Nic mě nebavilo... nohy mi otkaly, hrozně jsem přibrala... díky trpělivost našich jsme to všichni zvládli a teď se tomu všemu smějem co to se mnou dělalo.“

Ilona (8) si dítě s partnerem moc přáli. Celé těhotenství prožívali spolu a velice intenzivně. „Bylo to hezké, když mně hladil břicho a povídal si s maličkým... výbavičku jsme kupovali spolu... na vše jsme byli dva.“

V případě 4 žen bylo vnímáno těhotenství pozitivně a 3 z nich negativně. Hana (4) na tom byla trochu odlišně. Nejdříve jej snášela špatně, ale ke konci se vše obrátilo k lepšímu.

Přijetí role

Zde byla položena účastnicím otázka „Jak se vžily do role svobodné matky a jak ji prožívaly citově.“ Zajímalo mne, jak se s touto rolí ztotožnily, zda vše zvládají bez přítomnosti partnera.

V této části byla stanovena hypotéza:

„S touto rolí se svobodné matky neztotožnily.“

Denisa (1) se vžila spíše celkově do role matky, jak popisuje „...*to, že jsem svobodná, nějak neřeším... jsem matka a to je hlavní... a jestli jsem svobodná nebo vdaná je mi v tuto chvíli vcelku jedno.*“ A jak prožívala nepřítomnost partnera? „*Tak sice jsem najednou byla sama, ale čekala jsem dítě, o které jsem hodně stála a to bylo pro mě v danou chvíli to hlavní. Měla jsem pro koho žít.*“

Jana (2) se vžila do role svobodné matky velice rychle.

„*Ono mě taky nic jiného nezbylo... snažila jsem se nepropadat panice, ale bylo to hrozně těžký... malá si ten stres v bříšku nezasloužila... to jsem jí nemohla udělat. Byl to hezký pocit, když jsem cítila, jak začíná kopat, to jsem pak na všechny starosti zapoměla a těšila se, až se ten prcek bude na mě smát. Na přitele se snažím zapomenout... vždyť to nebyl život, ale přetvářka.*“

Dana (3) se svojí rolí se nemusela ani sžít jak tvrdí „*pocítila jsem změnu jen v tom, že vedle mě není... on mi nikdy s výchovou nepomáhal... dělal si sám, co chtěl... no a pak přišly ty automaty.*“

„*Nebylo to lehký rozhodnutí, ale musela jsem začít jednat. I když jsem se rozhodovala vlastně za dvě... nechtěla jsem, abysme přišly o střechu nad hlavou. Kam bysme šly, když se od nás rodina odvrátila? Víím, že mám pro koho žít a že to musím zvládnout, i kdybych měla ložit po čtyřech... měla jsem hrozný nervy, stresy... nevěděla jsem, co bude dál... budoucnost byla prostě nejistá. Je to skoro dva roky a já jsem pochopila, že záleží jen na mně, jak bude dál... není to tak strašný.*“

„Já žiji prostě přítomností a tou si tvořím budoucnost... a víš, co mi dodává energii? Stačí se podívat do dětské postýlky.“

Ani pro Hanu (4) to nebylo zrovna jednoduché.

*„Co ti mám vykládat... bylo to **hodně těžké** a ten, kdo to nezažije, tak nepochopí. Věděla jsem, že nesmím propadnout příliš depresím kvůli miminku... to jediné za to nemohlo. Ale víš... ono mi to **pomohlo otevřít oči**. Díky tomu, jak to všechno dopadlo, jsem zjistila, že mi za to nestál... že to nebyl on „ten pravý“. A hádej, co mi z toho všeho zbylo... krásný syn a za to jsem moc ráda. Jen doufám, že nebude po otci (měla smutný výraz).“*

Romana (5) si spíše vyčítá, že dceři chybí táta. Nyní svoji roli již přijala, ale začátky byly těžké.

*„Ono je to jedno, jestli jsi na výchovu sama... stejně za dítě neseš odpovědnost pořád ty. Ale beztak si nejvíc **vyčítám**, že té malé ten táta prostě chybí. Jo, sice za náma chodí, ale není to ono... my se musíme schovávat. Tu situaci jsem nechtěla přijmout, že na to budu sama... myslela jsem si, že to s ním pohne. Smutku se snažím vyhýbat... a když už to na mě přijde a chci si pobrečet, tak mi malá skočí do náruče... no, není to zlatíčko? Vždyť já vlastně nemám ani čas a chvilku pro sebe si pobrečet. A když vidím to mé sluníčko... to prostě nejde (smích).“*

Iva (6) je se svojí situací spokojená. Zatím neměla čas nad tím vším přemýšlet.

*„Přišlo to tak, jak jsem si **naplánovala**... sice o trochu rychleji, ale nač si dělat výčitky? Já jsem spokojená... dobře, přiznám se, že **občas to na mě padne**, ale to se nesmím dívat na romantické filmy (smích).“*

Petra (7) se vžila do role matky až po porodu. Zpočátku ji nesla těžce, měla výčitky. Zároveň však uvádí „... donutilo mě to **rychle dospět** a převzít zodpovědnost za to malé... toto jsou fakt ty pravé zkoušky dospělosti (smích)... strašně jsem si ten osudnej večer vyčítala... měla jsem stále představy o krásném životě s Mirkem (bývalý partner)... jaký by to bylo, kdyby se to nestalo. A pak jsem si řekla... jo, holka... musíš se s tím vyrovnat a naučit se s tím žít... uvidíš vyrůst své dítě.“

Ilona (8) se začala postupně s rolí svobodné matky smiřovat. „*Nevidím z jeho strany žádnou snahu, že by chtěl dát vztah dohromady. Je mi z toho smutno, ale tak nějak zjišťuji, že je víc chvil, kdy mi vůbec nechybí... nějak bude, no.*“

Hypotéza, která byla před samotným rozhovorem stavěna, se v tomto případě potvrdila částečně. Tři případy se s rolí ztotožnily téměř ihned a tři ne. Dana (3) si na novou roli nemusela ani zvykat, neboť jak uvedla „... *pocítila jsem změnu jen v tom, že vedle mě není.*“ Ilona (8) si na novou roli začíná postupně zvykat.

Finance

„*Kapitola sama pro sebe.*“ jak sdělila jedna z účastnic.

Tato část se zabývala financemi, jak jsou matky schopny svoji situaci zvládat po této stránce. Zda mají nějaké přivýdělký. Každé ženě byla položena doplňující otázka, zda je finančně výhodné být svobodnou matkou.

I zde byla před zjišťováním skutečností stanovena hypotéza:

„*Svobodné matky mají i jiné příjmy než rodičovský příspěvek.*“

Denisa (1) pobírá rodičovský příspěvek ve výši 11.400,- Kč.

„*Abych nevyšla z praxe, tak mi umožnili v práci, že můžu pracovat z domu. Mám dobré zaměstnání a díky tomu jsem si zvolila i ty dva roky... velká výhoda je, že nemusím platit nájem... díky tomu **dost ušetřím**... já si nestěžuji. Řekla bych, že jiné matky jsou na tom podstatně hůř. Co potom ty chudery, které počítají každou korunu?*“

K doplňující otázce dodala: „*Budu mluvit za všechny matky... být svobodnou matkou **není vůbec výhodné**... máš jen jeden příjem, který je nižší než dřív a výdaje jsou vyšší... ten druhý plat tam pořád chybí. Ale jak jsem říkala už předtím... když se dívám jen na moji situaci, tak já si rozhodně stěžovat nemůžu. V mém případě to jistá výhoda je.*“

Jana (2) pobírá rodičovský příspěvek ve výši 7.600,- Kč.

„Jsem závislá jen na rodičáku a taky alimentech... bejvalej ze začátku alimenty neplatil, ale pak se mu asi rosvítilo a zase začal... se celkem divím, že je najednou tak zodpovědný... ještě nedávno měl na prvním místě alkohol a ty podělaný drogy.“

„Já teda nevidím žádnou výhodu v tom, že jsem na dítě po finanční stránce sama... to teda fakt pochybuju... je to nesmysl... jo, možná je to výhodný snad pro tu jinou menšinu co tu s náma žije a stojí fronty na sociálce.“

Dana (3) nyní již pracuje – výši příjmu nechtěla uvést.

„Bejvalej platí ještě alimenty... taky беру příspěvek na bydlení (ten dělá kolem 1000 Kč) a přídavky (asi 500 Kč). Je to sice otrava běhat každý 3. měsíc na sociálku a podávat žádost, ale na zemi ty peníze nenajdu. Jsem vděčná za každou korunu... ono je to pokaždé jinak... nemůžu dopředu počítat se stejnou dávkou... je to vždycky překvapení.“

Hana (4) pobírá rodičovský příspěvek ve výši 7 600,- Kč

„Tak přiznám se, že chodím po večerech uklízet do místního hotelu. Sice to za ten měsíc není moc, ale každá kačka je dobrá. Nemůžu to všechno nechat na našich... oni mají radost, že se snažím.“

Otec dítěte posílá pravidelně výživné. Snaží se přispívat finančně i mimo tuto částku. *„... občas doveze vcelku slušnou zásobu plínek a nějaký ten Nutrilon... samozřejmě to přijmu, přece ho s tím nevyhodím... minule dovezl botičky, kombinézu a velkého plyšového medvídka... se nějak snaží...ona mě ta zlost na něj, už přešla.“*

Finanční výhodu ve své situaci rozhodně nevidí. *„No, díky tomu, že bydlím u rodičů, chodím na brigádu, tak se to dá... ale víš, přesto musím pořád počítat a 5x tu stovku převrátím než si koupím nějakou tu „zbytečnost“. Nemůžu si dovolit to co předtím.“*

Romana (5) pobírá rodičovský příspěvek ve výši 7 600,- Kč

Vzhledem se své situaci se nemá vůbec špatně, jak uvedla. *„ Sice jsem ho neuvedla do rodného listu, ale finančně si nemůžu stěžovat. Koupil nám byt, každý měsíc udělá velký nákup potravin a to nemluvím o plínách a dalších věcech pro*

malou... když to tak shrnu, tak z těch málo peněz co mi posílají **ještě ušetřím**... jo a taky malé založil spořicí účet, takže myslí i na ni do budoucna.“

„V mém případě **je výhodné** být svobodnou matkou, protože otec dítěte nás podporuje. Nevím, jak by to vypadalo, kdyby tomu tak nebylo, ale zatím o tom ani nepřemýšlím.“

Iva (6) pobírá rodičovský příspěvek ve výši 11 400,- Kč

„S finanční situací jsem počítala, že to nebude žádná lahůdka, ale díky mé práci vše zvládám a **nemáme se špatně**. Když mám dobrý měsíc a hodně překladů, tak si vydělám slušnou částku, ale tu ti říkat nebudu. Já finanční výhodu vidím v tom, že jsem doma a mám stejný počet překladů a k tomu ještě rodičák. Takže u mě to výhoda je... být svobodná – být doma a pracovat.“

Petra (7) pobírá rodičovský příspěvek ve výši 7 600,- Kč.

Vzhledem k tomu, že otěhotněla během studia a neměla našetřené žádné peníze, tak je zcela závislá na rodičovském příspěvku a hlavně na rodičích. „Bez nich bych byla asi na ulici... nebo spíš v azyláku. Jsem moc ráda, že mi pomáhají... neutáhla bych to... já jim to jednou vyhradím... rozhodně není výhodný být svobodnou matkou.“

Ilona (8) pobírá rodičovský příspěvek ve výši 7 600,- Kč.

„Tak něco málo jsem si našetřila, ale není to moc. Jsem ráda, že máme kde bydlet a nemusím řešit jiné bydlení... on se snaží i ten můj... teda jen tím, že nám dává peníze... o bydlení ztratil zájem... i když s náma nebydlí, tak to neznamená, že neplatí... párkrát do měsíce si zajdu na brigádu... díky tomu to zvládáme mnohem líp.“

Finanční situace je opravdu mnohdy těžká a bez pomoci jiných by to některé z nich těžce zvládali. Jak uvedla Petra (7) „... byla bych asi na ulici.“

Výsledky zní následovně:

- Denise (1) bylo umožněno nadále pracovat z domu – **má přivýdělek**
- Jana (2) je závislá pouze na rodičáku a alimentech – nemá přivýdělek
- Dana (3) – v současné době již pracuje

- Hana (4) chodí po večerech uklízet – **má přivýdělek**
- Romanu (5) *podporuje otec jejího dítěte* – přivýdělkem se to nazvat nedá, ale je finančně dobře zabezpečena
- Iva (6) pracuje doma (překlad textů) – **má přivýdělek**
- Petra (7) je zcela *závislá na rodičích* – přivýdělek nemá, ale bez jejich pomoci by to nezvládla
- Ilona (8) chodí na brigády – **má přivýdělek**

Ve čtyřech případech jsou ženy závislé na přivýdělku. Romana je závislá na rodičovském příspěvku, ale vzhledem k tomu, že ji podporuje přítel, tak to lze nazvat také určitým „přivýdělkem – neboli závislostí na jiném příjmu.“ Naproti tomu Petra je závislá na svých rodičích, bez kterých by neměla šanci to finančně utáhnout.

Dana v současné době již pracuje, ale bez příspěvku na bydlení a přídavků by se jí těžce žilo. Není povinností si o tyto příspěvky zažádat, ale jak říká *„každá koruna je dobrá.“*

V těchto případech byla hypotéza byla potvrzena.

Výchova – pomoc

Hlavní snahou v této části bylo zjištění, kdo matkám celkově pomáhá s dítětem jak už v oblasti výchovy, tak v případě hlídání. Kdo jim poskytuje pomoc? Hledají ji doma nebo někde jinde?

Denise (1) poskytli rodiče pomoc po stránce **bydlení**. Koupili jí byt, takže nemusí platit žádný nájem. Toto byla pro ni velká pomoc, neboť její rodiče bydlí v bytě 2+1 a zde by těžko hledala místo pro sebe a dítě.

*„Ano, na výchovu dítěte jsem sama a myslím, že ji **zvládám docela dobře**. Samozřejmě, že rodiče na návštěvu chodí... máme krásný vztah... hrozně rádi jezdí s malou s kočárkem po parku... ale jinak je výchova na mě... no, ale ta „pravá“ výchova mě teprve čeká... vždyť malá nemá ani rok.“*

V hlídání často nevyžaduje, ale v případě potřeby je jí nápomocna babička „... jinak hlídání nějak často nepotřebuji, ale přesto, když je potřeba, tak ráda pohlídná moje **babička**... rodiče ještě pracují... když jdu odevzdat papíry do práce, tak si ji беру sebou... vedení společnosti v tom nevidí žádný problém.“

Jana (2) na tom byla po odchodu partnera finančně velice špatně. Chtěla se bytu vzdát. Její velkou pomocí byla její **sestra**, která se nabídla, že s nimi bude bydlet, neboť to měla blíž do práce. Nájem není zrovna finančně nákladný, ale Jana musí počítat každou korunu. Prozatím platí nájem sestra, která s touto alternativou přišla a to do doby, než bude Jana opět pracovat. Bydlí v bytě 4+1, takže prostoru je pro všechny dostatek.

„Výchovu zvládám myslím si dobře... dost mi pomáhají i rodiče...ale ségra občas rozmazluje, ale nenadělám nic... to se od tetiček předpokládá.“

Na otázku hlídání v případě vyřizování na úradech odpověděla, že děti chodí všude s ní... „**nechci nikoho zatěžovat**.“

Dana (3) se nemohla obrátit na pomoc ani své rodiny, neboť **se k ní všichni otočili zády**. „Jsem na to hrdá, že to zvládám po tom všem, co se stalo. Tím nemyslím jen finance, ale i nemoci dcery, její otázky na téma rodina – vzpomínky... je předškolního věku, takže už chápe co se kolem ní děje.“

V současné době se v její rodině vztahy urovnaly, ale „není to, to pravé ořechové.“

Rodinu navštěvuje, ale jak uvedla „... moc se tam necítím.“

V případě hlídání pomoc nepotřebuje, neboť dcera je v **mateřské školce**. „Zatím jsem to neřešila... vždycky to nějak vyšlo, že jsem si všechno zařídila, když tam byla. Já pracuji totiž ve školce v jídelně a tam se dá vždycky domluvit.“

Hana (4) bydlí se synem u svých rodičů v rodinném domě a je za to moc vděčná.

Nedovede si představit, že by měla financovat sama bydlení z těch málo peněz, co pobírá. „*Nedokážu ani pomyslet, že by za mnou nestáli rodiče... být na vše sama... na výchovu, nájemné, jídlo, oblečení.*“

„*S výchovou mi **pomáhá celá** naše **rodina**... ale chci, abych to byla já, kdo bude mít to hlavní slovo.*“

V případě hlídání je neocenitelnou pomocí její otec (dědeček). „... *taťka je v invalidním důchodě, takže je dědečkem na plný úvazek a tato nová práce ho baví.*“

Romana (5) je za pomoc v hlídání nesmírně vděčná.

„...*samozřejmě, že **jsem vděčná**, že může pohlídat babička... taky to ale pokaždé nevyjde... jo, kdyby byly dvě, tak to je něco jiného... mamka je sice už v důchodě, ale občas si chodí přivydělávat... malá půjde za chvíli do školky a já do práce... jsem zvědavá, jak to všechno bude. Mamka se mi nabídla, že mi bude pak malou vyzvedávat... má to 10 min od domu... tak to by byla moje záchrana.*“

„... *na výchovu jsem převážně sama, ale dělím se s mamkou... když už je to fakt nutné, tak zasáhne taťulda... chlapská ruka je prostě potřeba.*“

Iva (6) stále bydlí u rodičů a má celé patro pro sebe a dítě.

„*Momentálně hlídá dost často **mamka** (už je v důchodě) nebo **ségra**... trošku se mi nakupila práce a nestíhám... jen doufám, že to nebude pořád ten frmol a malej nebude mít druhou mámu (tím myslím moji mamku). Prostě jsem si to zvolila, ale práci pustit nechci... mám za to slušné peníze... zároveň šetřím i malé... našťěstí už nekojím, takže s hlídáním fakt problém není.*“

Petra (7) je závislá na pomoci rodičů ze všech stran. „*Nedovedu si představit, že by tu nebyli... to bych si to asi fakt hodila. Mamka mi dost pomáhá... občas jsem tak unavená, že za mě vezme i noční vstávání... on se malej hrozně budí... je to teď šílený... nedokáže spát celou noc... jsem z toho zničená.*“

Ilona (8) je ráda i za to „mačkání“ v bytě 2+1 s rodiči. „*Párkrát do sebe narazíme, ale pak si každé to místečko najde (smích). Já nevím... já si myslím, že asi každá*

svobodná matka je závislá na pomoci rodičů... ať už po stránce bydlení, hlídání nebo těch financí... a nebo myslíš, že ne?“

Otec dítěte

Tato kategorie se řešila téma, jako je uvedení otce v rodném listě, vztah dítěte s otcem a matkou. Pro samotné matky musí být tato situace velice těžká. Každá se rozešla s otcem dítěte z nějakého důvodu, na který by nejrady zapomněly. Je velice těžké se ovládat a chovat se před dítětem, že s otcem vycházejí dobře.

Denisa (1) to má z hlediska styku otce s nimi v podstatě jasně vyřešené. Otce dítěte do rodného listu neuvedla, neboť jak uvádí „...malé nechtěl... chtěla jsem být v klidu a prostě to neřešit... jo a taky mi řekl, že jestli si myslím, že tím něco vyřeším, když ho uvedu jako otce... nejhorší bylo, když mi řekl, že prý **kdoví s kým ho mám...** takže u mě skončil a tečka... **neexistuje pro mě...** jako kdyby nebyl.“

„Ted' je Klárka ještě malá, ale já doufám, že až z toho bude mít rozum, tak už ten novej táta prostě nějaký bude.“

Jana (2) uvedla otce i u svého druhého dítěte do rodného listu. „*Je to přece jejich otec... to bych mu nikdy neudělala, ať už byl jaký byl. Děti jsme chtěli spolu a plánovali jsme budoucnost... ani jeden netušil, že to jednou skončí.*“

Jak uvedla, tak s bývalým partnerem komunikuje pouze v nejnútnejších případech a komunikace s ním ji činí velice nervozní „...*když vidím, že mi zvoní telefon, tak se začnu klepat... no, je to normální? Když tak nad tím přemýšlím... já ho asi i přes tu **nenávisť stále miluju...** mi začíná už asi hrabat (smích).*“

„Občas mám teda strach mu dát děti, ale vždycky je v pořádku vrátil a nepoznala jsem, že by byl nalitej... možná s tím už sekl... představ si, minule mi malej říkal, že tatínek s náma bude zase bydlet... no, nevím, kde na tom byl... ale ony ty děti, když něco řeknou, tak to většinou z jejich hlavy není... a víš ty, že bych ho možná brala i zpět?“

Dana (3) otce uvedla, neboť v té době spolu ještě žili. Dnes by nad tím hodně přemýšlela za to, co jim udělal.

*„Malá má tatínka moc ráda... ten si ji skoro pravidelně každý týden bere, i když jen na krátký čas. **Mluvíme o něm moc hezky**, ale občas mám teda co dělat, abych se škaredě nezatvářila. Myslím si, že moje dcera nestrádá tím, že je jen se mnou, ale otce jí prostě nenahradím... je daleko těžší zůstat v rodině s problémy a zachovat ji... snažší je odejít.“*

„Já s ním nevycházím... malou mu dám mezi dveřma a to je vše... hrozně se mi po tom všem ulevilo, že tu s náma není. Nemůžu ho ani vidět... nechápu, jak nám to mohl udělat... ted' má jinou a asi je mu fajn. Já jsem se z toho vylízala a to je hlavní... ale nemysli si, že si taky ještě nepobřečím.“

Hana (4) otce také uvedla otce svého dítěte do rodného listu.

*„**Chtěl ho, tak at' platí.** On se mi ozval po půl roce, co se malej narodil... a že to chce prý vrátit a hrozně toho lituje... **najednou dospěl?**... trefená na hlavu teda nejsem... byla to od něj nezodpovědnost a jen tak si to teda u mě nevyžehlí... jó, to by se musel chlapec hodně snažit, abych změnila názor.“*

„Jako jinak se s ním dá vcelku mluvit, aniž bysme se hádali. Malýho mu zatím nedávám na celý dny, ale on dojede vždycky k nám a je tam třeba i celý den... se mu od nás asi nechce... ale řeknu ti, že je mi s ním fajn... ten den je hned jinej.“

Romana (5) neuvádla otce své dcery do rodného listu na jeho přání. I přes to vše co se stalo, respektovala stále, že je ženatý. Jak uvedla *„**je a není součástí jejich rodiny.**“*

„S malou se vídá... no, vídáme se vlastně všichni společně, samotnou mu ji nedávám, aby neměli lidi řeči... ale ona nemá tušení, že je to její táta... prostě se to nikdy nedozví.. mrzí mne to moc, protože on jako táta je božskej... bude to naše velké tajemství.“

„Občas zajedeme někam na výlet... jenže víš jak... nesmí nás nikdo vidět a tak jezdíme mimo město. Je to hrozně těžký... malá se vždycky ptá, kdy pojedem zase se

strejdem na výlet... v kontaktu s ním jsem pořád... volám mu skoro každý den... s každým problémem mi vždycky pomohl... se na něj prostě můžu spolehnout. Nejrady bych mu řekla, že ho chci, že s ním chci žít... pořád ho miluju a nedokážu si představit budoucnost bez něj... že by přestal k nám chodit... zarazil to.“

Iva (6) otce neuvedla, neboť to byla vzájemná „domluva“.

„Ano, šlo mi jen o to, mít s někým to dítě.“

Petra (7) otce také neuvedla. *„Jedna noc přece nic neznamená“* jak uvedl biologický otec dítěte. *„Od té doby jsem ho vůbec neviděla... jakoby se vytratil ze světa... zmizel. Jsem ráda, že není uvedenej... takto bych se trápila snad ještě víc.“*

Ilona (8) se svým přítelem vychází hezky. I když spolu nežijí a téměř se odcizili, tak jsem během rozhovoru neměla pocit, že by na něj měla velkou zlost. Spíše jí to vše mrzí. *„Chodíme spolu na procházky... víš... vypadáme jako pár, ale v srdíčku už tomu tak není.“*

Otec dítěte nebyl ve třech případech uveden. Důvody byly různé:

- Denisa (1) otce neuvedla, neboť dítě si **nepřál a nestál o něj**. V konečné fázi se jí snažil obvinít, že dítě není jeho.
- Romana (5) respektovala fakt, že biologický **otec má svoji rodinu**. I přesto doufá, že se jednou rozvede.
- Ivě (6) šlo **pouze o zplození dítěte**. Na svého kamaráda by takový podraz neudělala, aby ho uvedla. Na všem se domluvili.
- Petra (7) byla ze svého činu nešťastná. Otce neuvedla, ale domnívala se, že jej přijme její přítel. **Biologický otec** po zjištění jejího těhotenství **zmizel**.

Nový partner

Tato kategorie není stěžejní, ale měla zjistit, zda mají matky problém s navázáním nového vztahu, když mají „na krku“ dítě (jak uvádějí některé z nich). Požadavky na výběr nového partnera se ve většině případů nezměnily.

Denisa (1) na otázku, zda je těžké si najít partnera, odpověděla: „*Nevím, zatím jsem to nezkoušela. Zkusila jsem si zatím jen tak psát přes internet, ale k osobní schůzce jsem ještě nenašla odvahu... už to není jako dřív.*“

Požadavky na výběr jiné nemá „... *mám je stejné jako předtím, jen se teď asi bude hůř hledat.*“

Jana (2) hledání partnera vidí spíše jako těžkou záležitost.

„*Je to těžké a jak! Na nějaké to rande jsem zkusila jít, ale když řeknu, že mám dítě, tak se pak neozvou... přestanu pro ně existovat... ale proč?*“

„*Jiné požadavky na výběr asi nemám... no... asi jako každá normální holka (smích). Jen prostě vím, že zatím ty typy kluků, se kterými jsem se seznámila, se většinou zaleknou dítěte. Ti, kteří se neleknu, tak jsou většinou rozvedení... věk kolem 35 a to je na mě už moc. Chci svobodného muže okolo 30, se kterým bych mohla normálně založit svoji společnou rodinu.*“

Dana (3) se domnívá, že najít si nového partnera není vůbec těžké „... *přítele mám, ale zatím je to takové nijaké... nebydlíme spolu... vídáme se občas, protože jezdí domů jen na víkendy... když to shrnu, tak ho ani nemám. Najít si někoho těžký určitě není... stačí někam vyrazit a chlap je na světě.* Na otázku, zda má jiné požadavky pro výběr nového partnera mi odpověděla „...*kdo nemá v dnešní době nějaké závazek... on by měl být spolehlivej, zodpovědněj, žádná závislost na automatech.*“

Haně (4) zatím nikdo nevyhovoval. Do společnosti chodí, ale nikdo ji neoslovil tak, že by se s ním chtěla blíže seznámit.

„Je to těžký... asi mám i jiné nároky, když nejednám jen za sebe, ale i za malou. Měl by to být její budoucí otec... je to složitější. Věřím, že se mi jednou poštěstí.“

Romana (5) tvrdí, že je to těžší, ale není to nemožné. *„Na prvním místě je vždy to moje sluníčko. Jiné požadavky nemám, ale je důležitý, aby měl rád moji dceru a vzájemně jsme si rozuměli... toto mi zatím ten můj splňuje... víš jak to s ním mám... ale já na pohádky věřím (smích).“*

Iva (6) nikoho nehledá. Momentálně je spokojená, ale přiznala se, že ideálního partnera vidí ve svém kamarádovi. *„... čím více jsme spolu a scházíme se, tím víc zjišťuji, že takto si představuji svého partnera... třeba se to jednou fakt stane a bude to on.“*

Petra (7) momentálně nemá ani pomyšlení na nového partnera, ale stále věří, že má krásný život před sebou *„... já se už tak těším, až na toho pravého prince narazím (smích).“*

Ilona (8) nikoho nehledá. Partnera má, ale jak říká „brzy to vyšumí“. Jiné nároky dle výpovědi nemá, ale uvedla, že pokud se vztah mezi nimi nezlepší, tak se novému partnerovi nebude bránit.

4.4 Vyhodnocení případů svobodných matek

Vzorek tohoto šetření byl tvořen životními osudy osmi žen. Moji snahou bylo poznat jednotlivé životní příběhy žen, které se dostaly do této situace. Úkolem bylo zjistit, jakým způsobem se staly osamělé, zda uvádějí otce do rodného listu dítěte (pokud ne, co je k tomu vede). Jak dokázaly tuto roli přijmout a zvládat nejen po finanční stránce. Ty, které si tuto volbu vybraly samy, přijaly tuto roli prakticky ihned.

Pro shrnutí jednotlivých výroků žen bylo stanoveno následující:

- Všechny ženy ačkoliv mají jedno společné – osamělost, jsou zcela odlišné.

- Ve většině případů (4) bylo dítě zcela neplánované. Roli svobodné matky si úmyslně se všemi dopady vybrala Iva. Romana to brala také jako záměr, ale jen kvůli spojení otce s ní (což se jí nepodařilo).
- Příčinou, proč se staly svobodnými, bylo zaleknutí otce v jeho budoucí roli, alkohol, jiná žena, kariéra.
- Kvalitní sociální zázemí je nezbytnou podmínkou „pro přežití.“
- Roli svobodné matky přijaly vcelku dobře, i když se s ní některé musely ztotožňovat delší dobu.
- Těhotenství prožívaly spíše negativně (byly však i výjimky).
- Otce dítěte ve většině případů nevedly.
- Bez jiné pomoci by to těžko zvládaly.

Svobodné matky nemusí žít jen ve svém „negativním“ světě. Jejich role přináší také spoustu pozitivních věcí a tou hlavní je – vidět vyrůstat své dítě. Téměř všechny ženy nemají teď ani pomyšlení na nového partnera. Názory se v tomto případě shodují – momentálně nikoho nechtějí. Odvaha je to, co jim chybí a také nedůvěra. Jak uvádí jedna z nich „... *musí mě upoutat na první pohled... zatím se to nestalo.*“

Lze konstatovat, že výše uvedené případy žen se v jistých případech ztotožňují a to v tom, jak byly schopny tuto roli přijmout. Žena, která tuto roli přijala, se s tím prakticky vyrovnala již před touto volbou. Ty, které udržují pozitivní vztah s biologickým otcem dítěte, si na svoji situaci nestěžují. Myšlenka, že by to najednou skončilo, je děsivá. Celkově bych ženy, které tato role zaskočila, zařadila pod pojem „nepřipravené.“

Z tohoto vzorku byla pouze jedna žena zcela rozhodnutá stát se svobodnou matkou. Případ ženy, která žila v domněnání, že gravidita jí přitáhne muže, byl naivním jednáním. Jediný, kdo opět doplatí na tuto skutečnost je dítě.

Tato nerozvážená jednání rodičů mohou zanechat negativní důsledky vůči dětem. Je to jev, který dítěti neprospívá. Úloha matky a otce je dána, tak proč ji nepřijmout. Dítě si díky nim vytváří jistý sociální vzorec.

V případě, že otec v rodině chybí je nutno jeho roli nahradit někým jiným. Měli bychom hledat cesty, které jeho roli alespoň z části nahradí. Většinou ji zastupuje strýc či prarodič dítěte.

Skutečnost, že ženy neuvedou otce dítěte do rodného listu, je vskutku sobeckým činem. Ochuzují dítě o poznání svého otce, se kterým se mnohdy nedokáže dítě srovnat po celý život.

Zpočátku to byl právě vztek, zlost a deprese, které je pronásledovaly a byly na denním pořádku. Vzchopit se a přijmout roli matky bylo to správně řešení. Bylo nesmírně důležité tento fakt přijmout a začít s ním umět žít.

Domnívám se, že tato problematika je stejně bolestivá, jako jiná nenadála životní zkušenost. Opakem tomu byla žena, která šla do tohoto „rizika“ záměrně a svoji roli si již od počátku nesmírně vychvalovala. Byl to právě pocit štěstí a radost z něčeho nového.

Počet konkrétních případů byl natolik malý, že nelze zobecňovat závěry a stanovit doporučení pro všechny svobodné matky. Bylo by tomu možné např. při kontaktování mnohem většího počtu žen (např. 100 žen). Byl by však problém s takovým počtem svobodných matek navázat bližší kontakt a zjistit skutečný názor svobodných matek. V tomto případě by se jednalo pouze o sběr kvantitativních údajů bez bližšího porozumění podstaty vzniku jejich svobodného mateřství. Rovněž by zde byl problém vůbec takový počet svobodných matek najít a přimět je ke spolupráci (pokud by byly osloveny např. dotazníkem, anketou apod.).

Pro lepší porozumění a vžití se do situace by příště bylo vhodné zvolit spíše metodu „životního příběhu a životní historie“, *kteřou si jedinec volí k vyprávění o prožitém životě, který je vyprávěn úplně a otevřeně do té míry, jak dovoluje paměť a jedincovo přání ohledně toho, co by o něm měli znát druzí, a který je obvykle výsledkem rozhovoru vedeného druhým člověkem.* ⁴⁰

---

⁴⁰ ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. et al. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: pravidla hry*, s. 130

Výše uvedené matky by bylo žádoucí kontaktovat zhruba po 3-5 letech. Zajímalo by mne, jak se jejich životní situace změnila, zda mají již stálého partnera, či vstoupily do manželství nebo je tento svazek odradil.

Informace, které byly poskytnuty by mohly být předloženy pro další dlouhodobý výzkum. Přes veškeré rozhovory, a z části se vžití do jejich role, mohu konstatovat, že můj cíl byl naplněn. Matkám jsem porozuměla a s některými z nich jsem stále v kontaktu a snažím se s nimi sdílet jejich starosti i radosti.

Závěr

„Být svobodnou matkou není peklo ani med.“ Dana

V posledních letech často slyšíme pojmy jako je nesezdané soužití a neúplné rodiny. Také svobodné matky nejsou již ničím výjimečným a spolu s nesezdaným soužitím se staly jakýmsi fenoménem současné společnosti.

Neúplné rodiny mohou vzniknout z několika důvodů a to, že rodina přestane plnit svoji funkci, úplná rodina nevznikne (svobodné matky s dítětem) či rozvodem nebo smrtí jednoho z partnerů.

Svobodné matky můžeme rozdělit na tři typy a to na nedobrovolně svobodné, liberální a pragmatické. Tyto matky vidí v manželství zbytečnou formalitu, není pro ně důležité, je to zbytečná instituce. Pociťují ztrátu svobody či mají nejistý vztah s partnerem nebo jsou zcela bez partnera.

Matky se musejí díky svému rozhodnutí potýkat také s problémy, které přináší toto rodičovství. Mnohdy je to pro ně velice těžké, ale svoji roli zvládají, neboť jim jde především o blaho dítěte. Využívají pomoci ze strany státu ve formě sociálních dávek či jiné pomoci. Ve většině případů je to právě rodina, bez které by se tyto matky neobešly a díky ní zvládají svoji situaci mnohem lépe.

V současné době se již společnost ke svobodným matkám neotáčí zády, ale jejich rozhodnutí stát se svobodnou matkou plně uznává, zřejmě to ani jinak nejde. Svobodné matky jsou soběstačné ženy, které se bez partnera obejdou.

Bohužel matky, které žijí a starají se o dítě samy a partner je opustil, nemají žádné výhody. Dříve výhodu spatřovaly alespoň v delší mateřské.

Matka, která o dítě pečuje s pravou rodičovskou láskou a péčí, i když je na výchovu dítěte sama, by nikdy nedopustila, aby její dítě strádalo. A to i za předpokladu, že v rodině nežije otec dítěte, který by se na výchově podílel.

Resumé

Tato práce se zabývala problematikou svobodných matek a poukázala na problémy s tím spojené.

Úvod diplomové práce poukazoval na cíl a konkrétněji seznamoval s problematikou, která byla v práci řešena.

První kapitola byla zaměřena na rodinu a změny, které v ní proběhly v posledních letech. Vymezila pojmy jako je tradiční rodina, nesezdaná soužití a neúplná rodina.

Druhá kapitola se zabývala svobodnými matkami, které byly hlavním tématem této práce. Svobodné matky byly rozděleny dle třech typů a to na nedobrovolně svobodné matky, pragmatické a liberální. Bylo zde řešeno, zda matky uvádějí otce dítěte do rodného listu a otázka výživného. Tato část se také zaměřila na výchovné, sociální, ekonomické a psychické problémy, které mají tyto matky.

Třetí kapitola řešila problematiku sociálních dávek, které jsou těmto matkám poskytovány. V neposlední řadě byly uvedeny právní normy, které řeší tuto problematiku. Důležitou pomocí je také pomoc ze strany státu.

Poslední kapitola byla zaměřena na zkoumání konkrétních případů svobodných matek, porozumění a pochopení situace, ve které se nacházejí.

A N O T A C E

Radka Vavřinová, Svobodné matky – fenomén současné společnosti (diplomová práce)
Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Brno 2010

Tato práce se zabývá problematikou svobodných matek. Poukazuje na důvody a okolnosti, které vedly tyto ženy ke svobodnému mateřství. Zabývá se pomocí těmto ženám ze strany státu a problémy, se kterými se svobodné matky v současné době musejí vyrovnat.

K L Í Č O V Á S L O V A

Svobodné matky, otec, dítě, rodina, nesezdaná soužití, neúplná rodina.

A N N O T A T I O N

Radka Vavřinová, Single mothers - phenomenon of the present society (diploma thesis)
Tomas Bata University in Zlin, Brno 2010

This thesis deals with the issue of single mothers. It refers to reasons and circumstances which have led the women to unwed motherhood. It deals with help to these women by the state/government and with problems which single mothers have to cope with at present.

K E Y W O R D S

Single mothers, father, child, family, cohabitation, single-parent family.

Literatura a prameny

1. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině
2. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách
3. Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře
4. Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce

5. HAMPLOVÁ, D., et al. *Životní cyklus sociologické a demografické perspektivy*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006, 308 s. ISBN 80-7330-082-6
6. HAMPLOVÁ, D., et al. *Děti na psí knížku?*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 2007, 155 s. ISBN 978-80-7330-128-6
7. HAMPLOVÁ, D., et al. *České ženy: vzdělání, partnerství, reprodukce a rodina*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003, 108 s. ISBN 80-7330-040-0
8. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008, 408 s. ISBN 978-80-7367-485-4
9. JANIŠ, K., SVATOŠ, T. *Rodina a otázky s ní související*. 187. publikace. Gaudeamus, 1998, 101 s. ISBN 80-7041-842-7
10. KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al. *Člověk-prostředí-výchova K otázkám sociální pedagogiky*. 117. publikace. Brno: Paido, 2001, 199 s. ISBN 80-7315-004-2
11. MATĚJČEK, Z. *Po dobrém, nebo po zlém?*. 6. vyd. Praha: Portál, 2007, 109 s. ISBN 978-80-7367-270-6
12. MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*. 5. vyd. Praha: Portál, 2008, 112 s. ISBN 978-80-7367-504-2
13. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, 144 s. ISBN 80-85850-24-9
14. MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2008, 312 s. ISBN 978-80-86429-87-8
15. SINGLY, F. *Sociologie současné rodiny*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999, 128 s. ISBN 80-7178-249-1
16. SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007, 224 s. ISBN 978-80-7367-250-8
17. ŠŤASTNÁ, A. *Neúplné rodiny v České republice a ve vybraných evropských zemích*. 1. vyd. Praha: VÚPSV, v.v.i., 131 s. ISBN 978-80-7416-038-7

18. ŠVARÍČEK, R. ŠEĎOVÁ, K. et al. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: pravidla hry*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, 384 s. ISBN 978-80-7367-313-0

19. <http://www.csu.cz>

20. <http://www.portal.mpsv.cz>

21. <http://www.bleskove.centrum.cz>

22. <http://www.psp.cz>

23. <http://www.mediafax.cz>

24. <http://www.mpsv.cz>